ĢENERĀLADVOKĀTA MELHIORA VATELĒ [*MELCHIOR WATHELET*] SECINĀJUMI,
sniegti 2015. gada 25. jūnijā [1]

Lieta C-373/14 P

Toshiba Corporation
pret

Eiropas Komisiju

Apelācija — Aizliegtas vienošanās — Spēka transformatoru tirgus — Mutiska vienošanās par tirgu sadali ("Gentlemen's agreement") — Konkurences ierobežojuma mērķa dēļ jēdziens — Publiskas norobežošanās kritērijs — 2006. gada pamatnostādņu 18. punkts

1. Ar izskatāmo apelācijas sūdzību *Toshiba Corporation* lūdz atcelt Eiropas Savienības Vispārējās tiesas spriedumu *Toshiba*/Komisija (T-519/09, EU:T:2014:263, turpmāk tekstā – "pārsūdzētais spriedums"), ar kuru tā noraidījusi tās prasību atcelt Komisijas 2009. gada 7. oktobra Lēmumu C(2009) 7601, galīgā redakcija, par EKL 81. panta piemērošanas procedūru (COMP/39.129 – Spēka transformatori, turpmāk tekstā – "apstrīdētais lēmums").

2. Līdz ar šo prasību Tiesai no jauna ir iespēja izteikties par konkurences ierobežojuma "mērķa dēļ" jēdzienu EKL 81. panta 1. punkta (tagad LESD 101. panta 1. punkts) izpratnē un, precīzāk, norādīt analīzes elementus, kas nepieciešami, lai formulētu nosacījumus, pie kādiem konkrēta rīcība var tikt uzskatīta par šādu ierobežojumu.

3. Arī jēdziens "publiska norobežošanās" un Pamatnostādņu naudas soda aprēķināšanai, piemērojot Regulas (EK) Nr. 1/2003 23. panta 2. punkta a) apakšpunktu [2] (turpmāk tekstā – "2006. gada pamatnostādnes"), 18. punkts ir izskatāmās lietas centrālie jautājumi.

1 — Oriģinālvaloda – franču.

2 — OV 2006, C 210, 2. lpp.

I – **Atbilstošās tiesību normas**

A – *Savienības tiesības*

1) Līgums par Eiropas Savienības darbību

4. LESD 101. panta 1. punktā ir noteikts:

“Turpmāk norādītais ir aizliegts kā nesaderīgs ar iekšējo tirgu: visi nolīgumi uzņēmumu starpā, uzņēmumu apvienību lēmumi un saskaņotas darbības, kas var iespaidot tirdzniecību starp dalībvalstīm un kuru mērķis vai sekas ir nepieļaut, ierobežot vai izkropļot konkurenci iekšējā tirgū, un jo īpaši darbības, ar kurām:

a) tieši vai netieši nosaka iepirkuma vai pārdošanas cenas, vai kādus citus tirdzniecības nosacījumus;

b) ierobežo vai kontrolē ražošanu, tirgus, tehnikas attīstību vai investīcijas;

c) sadala tirgus vai piegādes avotus;

d) līdzvērtīgos darījumos ar dažādiem tirdzniecības partneriem piemēro atšķirīgus nosacījumus, tādējādi radot tiem neizdevīgus konkurences apstākļus;

e) slēdzot līgumus, prasa, lai otra puse uzņemtos papildu saistības, kuras pēc savas būtības vai saskaņā ar nozares praksi nekādi nav saistītas ar attiecīgo līgumu priekšmetu.”

2) 2006. gada pamatnostādnes

5. 2006. gada pamatnostādņu 13. punktā ir paredzēts:

“Lai noteiktu naudas soda pamatsummu, Komisija izmanto pārkāpumā tieši vai netieši iesaistīto uzņēmuma preču vai pakalpojumu pārdošanas apjomu [pārdevumu vērtību] atbilstošajā EEZ [Eiropas Ekonomikas zonas] teritorijā. Parasti Komisija ņem vērā uzņēmuma pārdošanas [pārdevumu] rādītājus tā pēdējā pilnā gada laikā, kad uzņēmums bijis iesaistīts pārkāpumā [..].”

6. Taču 2006. gada pamatnostādņu 18. punktā ir paredzēta atkāpe no šā noteikuma:

“Ja pārkāpums izdarīts ģeogrāfiskajā teritorijā, kas pārsniedz [EEZ] robežas (piemēram, pasaules mēroga karteļiem), attiecīgā uzņēmuma pārdošanas apjoms [pārdevumu vērtība] EEZ robežās, iespējams, nepareizi liecina par katra uzņēmuma vainas īpatsvaru pārkāpuma izdarīšanā. Jo īpaši tas var attiekties uz gadījumiem, kad ir noslēgtas pasaules mēroga vienošanās par tirgus sadali.

Šādos apstākļos Komisija, lai atspoguļotu gan attiecīgo pārdošanas apjomu [pārdevumu vērtību] kopējo vērtību EEZ teritorijā, gan katra atsevišķā uzņēmuma vainas īpatsvaru pārkāpuma izdarīšanā, var novērtēt kopējo pārkāpumā iesaistīto preču vai pakalpojumu pārdošanas apjomu attiecīgajā ģeogrāfiskajā teritorijā (plašākā nekā EEZ), noteikt katra pārkāpumā iesaistītā uzņēmuma pārdošanas apjomu [pārdevumu vērtību] šajā tirgū un piemērot šo daļu attiecīgo uzņēmumu pārdošanas kopapjomam [pārdevumu kopvērtībai] EEZ. Rezultātā tiks iegūts pārdošanas apjoms [pārdevumu vērtība], ko izmantos, nosakot naudas soda pamatsummu.”

7. Visbeidzot, 2006. gada pamatnostādņu 37. punktā ir precizēts, ka, "lai gan šīs pamatnostādnes sniedz vispārēju metodiku naudas soda noteikšanai, konkrētie lietas apstākļi vai vajadzība panākt preventīvu iedarbību var attaisnot Komisijas novirzīšanos no šīs metodikas vai no 21. punktā minētajiem ierobežojumiem".

II – **Tiesvedības priekšvēsture**

8. Šī lieta attiecas uz spēka transformatoru, autotransformatoru un šunta reaktoru ar sprieguma diapazonu, kas ir vienāds ar vai pārsniedz 380 kV, nozari. Spēka transformators ir būtisks elektriskais komponents, kura funkcija ir samazināt vai palielināt spriegumu elektriskajā tīklā.

9. *Toshiba Corporation* (turpmāk tekstā – "*Toshiba*") ir Japānā reģistrēta sabiedrība, kura galvenokārt darbojas trīs darbības jomās: digitālie produkti, elektroniskie aparāti un komponenti, kā arī infrastruktūras sistēmas.

10. Attiecībā uz šīs sabiedrības aktivitātēm konkrētajā nozarē ir jānodala divas fāzes laika posmā, kuru Komisija ir ņēmusi vērā savā izmeklēšanā (no 1999. gada 9. jūnija līdz 2003. gada 15. maijam, turpmāk tekstā – "atbilstošais laika posms"). No 1999. gada 9. jūnija līdz 2002. gada 30. septembrim *Toshiba* veica darbības caur savu meitasuzņēmumu *Power System Co*. No 2002. gada 1. oktobra apelācijas sūdzības iesniedzēja darbojās ar *TM T&D* starpniecību, kas ir *Toshiba* un *Mitsubishi Electric* kopuzņēmums, kurā šīs abas sabiedrības apvienojušas savu spēka transformatoru ražošanu.

11. 2008. gada 30. septembrī Komisija nolēma uzsākt procedūru attiecībā uz spēka transformatoru tirgu. Paziņojums par iebildumiem tika sagatavots 2008. gada 20. novembrī. *Toshiba* uz to atbildēja 2009. gada 19. janvārī. Uzklausīšana notika 2009. gada 17. februārī.

12. Ar apstrīdēto lēmumu Komisija konstatēja, ka visā atbilstošajā laika posmā *Toshiba* ir piedalījusies nelikumīgā aizliegtas vienošanās darbībā, kas aptvērusi visu EEZ teritoriju un Japānu. Aizliegtās vienošanās pamatā bija mutiski noslēgts tāds nolīgums starp Eiropas un Japānas spēka transformatoru ražotājiem, kura mērķis bija ievērot katras no abām šīm transformatoru ražotāju grupām iekšējos tirgus, atturoties no tirdzniecības tajos (turpmāk tekstā – "*gentlemen's agreement*").

13. Šo *gentlemen's agreement* Komisija kvalificēja kā konkurences ierobežojumu mērķa dēļ.

14. Apstrīdētā lēmuma 165.–169. punktā tā ir izvērtējusi atsevišķu konkrētajā procedūrā iesaistīto uzņēmumu argumentu, ka šī aizliegtā vienošanās nav ietekmējusi konkurenci, jo Japānas un Eiropas ražotāji nebija uzskatāmi par konkurentiem nepārvaramu šķēršļu iekļūšanai EEZ tirgū dēļ. Šajā ziņā tā būtībā ir uzsvērusi, ka Korejas ražotājs *Hyundai* nesen bija iekļuvis Eiropas spēka transformatoru tirgū un ka Japānas uzņēmumi bija uzrādījuši ievērojamu pārdevumu vērtību Amerikas Savienotajās Valstīs. Taču šiem uzņēmumiem neesot izdevies pierādīt, ka šķēršļi iekļūšanai Amerikas Savienoto Valstu tirgū ļoti atšķirtos no šķēršļiem iekļūšanai Eiropas tirgū.

15. Attiecībā uz *gentlemen's agreement* struktūru Komisija ir norādījusi, ka katrai ražotāju grupai bija jāieceļ uzņēmums sekretārs. Tā arī konstatēja, ka nolīgums par tirgus sadali ticis papildināts ar otru nolīgumu, kurā paredzēts paziņot otras grupas sekretāram par uzaicinājumiem iesniegt piedāvājumus no savas grupas teritorijas, lai varētu tos pārdalīt.

16. Turklāt Komisija ir norādījusi, ka atbilstošajā laika posmā uzņēmumi ir rīkojuši sanāksmes vienu vai divas reizes gadā, šīm sanāksmēm norisinoties no 1999. gada 9. jūnija līdz 11. jūnijam Malagā, 2000. gada 29. maijā Singapūrā, no 2000. gada 29. oktobra līdz 1. novembrim Barselonā, 2001. gada 29. un 30. maijā Lisabonā, 2002. gada 18. un 19. februārī Tokijā, 2002. gada 26. un 27. septembrī Vīnē (turpmāk tekstā – "Vīnes sanāksme") un 2003. gada 15. un 16. maijā Cīrihē (turpmāk tekstā – "Cīrihes sanāksme"). Komisija uzskata, ka šo sanāksmju mērķis galvenokārt bija nostiprināt *gentlemen's agreement*.

17. Ņemot vērā visus šos apsvērumus, Komisija ir atzinusi, ka *Toshiba* ir pārkāpusi EKL 81. pantu un EEZ līguma 53. pantu. Līdz ar to tai tika uzlikts naudas sods EUR 13,2 miljonu apmērā. Uz *TM T&D* un *Mitsubishi Electric* apstrīdētais lēmums netika attiecināts.

III – **Tiesvedība Vispārējā tiesā un pārsūdzētais spriedums**

18. Ar prasības pieteikumu, kas Vispārējās tiesas kancelejā iesniegts 2009. gada 23. decembrī, *Toshiba* cēla prasību atcelt apstrīdēto lēmumu, norādot četrus pamatus. Izskatāmā apelācijas sūdzība attiecas tikai uz Vispārējās tiesas secināto par trijiem no šiem pamatiem.

19. Attiecībā uz otrā pamata, kas galvenokārt attiecas uz konkurences ierobežojuma esamību, vērtējumu Vispārējā tiesa nosprieda, pirmkārt, ka Komisija pamatoti ir secinājusi, ka *gentlemen's agreement* ir kvalificējama kā rīcība ar mērķi ierobežot konkurenci un ka līdz ar to nebija jāpierāda tās pret konkurenci vērstā iedarbība.

20. Otrkārt, tā analizēja *Toshiba* argumentu, ka, neskatoties uz *gentlemen's agreement* raksturu, tā nevarēja ierobežot konkurenci, jo Japānas ražotāji nebija Eiropas uzņēmumu konkurenti EEZ tirgū. Šajā ziņā Vispārējā tiesa norādīja, ka jautājums par to, vai aizliegtās vienošanās mērķis ir kavēt, ierobežot vai izkropļot konkurenci, ir jāizvērtē ne vien no nolīguma satura viedokļa, bet arī no tā ekonomiskā konteksta, un ka, ņemot vērā to, ka LESD 101. pantā ir aizsargāta ne vien faktiski pastāvošā, bet arī iespējamā konkurence, tāds nolīgums kā *gentlemen's agreement* varēja faktiski vai iespējami ierobežot konkurenci, ja vien nepastāvēja nepārvarami šķēršļi iekļūšanai Eiropas tirgū, tādējādi izslēdzot jebkādu konkurenci no Japānas ražotāju puses.

21. Lai noteiktu, vai konkrētajā gadījumā šķēršļi iekļūšanai tirgū bija nepārvarami, Vispārējā tiesa vispirms norādīja, ka jau pati *gentlemen's agreement* esamība var tikt uzskatīta par spēcīgu norādi uz konkurences attiecību esamību starp Japānas un Eiropas ražotājiem.

22. Vēl, atsaucoties uz apstrīdētā lēmuma 91.–98. punktu, Vispārējā tiesa konstatēja, ka Japānas ražotājs *Hitachi* ir akceptējis Eiropas klientu projektus. Tā turklāt norādīja, ka *Hitachi* Komisijai adresētajā 2009. gada 30. marta vēstulē, ko tā nosūtīja administratīvā procesa laikā (turpmāk tekstā – "*Hitachi* vēstule"), šī sabiedrība ir mainījusi savus apgalvojumus, paziņojot, ka tā akceptē Komisijas secināto attiecībā uz *gentlemen's agreement* esamību un apmēru, kā tas norādīts paziņojumā par iebildumiem.

23. Attiecībā uz trešo pamatu, kas tostarp attiecās uz *Toshiba* iespējamo norobežošanos no aizliegtās vienošanās, Vispārējā tiesa iesāka ar atgādinājumu, ka, ja uzņēmums piedalās pret konkurenci vērstās sanāksmēs – pat nedarot to aktīvi – un ja tas publiski nenorobežojas no šo sanāksmju satura, tādējādi ļaujot citiem uzņēmumiem uzskatīt, ka tas piedalās no šīm sanāksmēm izrietošās aizliegtās vienošanās īstenošanā, var uzskatīt, ka šis uzņēmums ir konkrētās aizliegtās vienošanās dalībnieks.

24. Vēl, atzīstot, ka pieejamie dokumenti varēja radīt pamatu šaubām par *Toshiba* dalību *gentlemen's agreement* laika posmā pēc Vīnes sanāksmes, Vispārējā tiesa tomēr uzskatīja, ka šie paši dokumenti nevarēja pierādīt, ka šīs sanāksmes laikā *Toshiba* jau bija norobežojusies no *gentlemen's agreement*.

25. Proti, tā kā no šiem dokumentiem izriet, ka Vīnes sanāksmē piedalījušies uzņēmumi ir apstiprinājuši nelikumīgo aizliegto vienošanos un tajā paredzētos noteikumus par projektu paziņošanu, tas, pēc Vispārējās tiesas domām, nozīmē, ka *gentlemen's agreement* puses, tostarp *Toshiba*, vēlējās pagarināt šo nolīgumu, katrā ziņā vismaz līdz nākamajai sanāksmei.

26. Attiecībā uz argumentiem par *Toshiba* dalību aizliegtās vienošanās īstenošanā līdz Cīrihes sanāksmei un par to, ka šai sanāksmei, iespējams, nav bijis pret konkurenci vērsts mērķis, Vispārējā tiesa uzskatīja, ka tie ir neefektīvi, jo tie nevar ietekmēt Komisijas secināto, ka *Toshiba* piedalījās *gentlemen's agreement* līdz 2003. gada 15. maijam.

27. Turklāt tā secināja, ka *Toshiba* nevar apgalvot, ka ir izbeigusi savu dalību aizliegtās vienošanās īstenošanā līdz ar *TM T&D* izveidi. Proti, apelācijas sūdzības iesniedzēja nebija publiski norobežojusies no aizliegtās vienošanās un nebija informējusi citas puses, ka šis kopuzņēmums tajā nepiedalīsies.

28. Attiecībā uz ceturto pamatu par naudas soda aprēķināšanu Vispārējā tiesa uzskatīja, ka Komisija ir pareizi piemērojusi 2006. gada pamatnostādņu 18. punktā paredzēto metodoloģiju un ka līdz ar to nevar atzīt, ka naudas soda aprēķinā bija jāņem vērā tikai pārdevumi Japānā un EEZ. Šajā ziņā Vispārējā tiesa būtībā atzina, ka Komisijas norādītā atsauce uz pasaules tirgus daļām ir ļāvusi ņemt vērā faktu, ka konkrēto uzņēmumu vispasaules konkurences potenciāls netika izmantots, lai iekarotu EEZ tirgu.

29. Turklāt, pēc Vispārējās tiesas domām, Komisija pamatoti ir balstījusies uz pieņēmumu, ka, nepastāvot *gentlemen's agreement*, Japānas ražotāju tirgus daļas EEZ būtu bijušas vienādas ar to tirgus daļām pasaules tirgū.

30. Konkrētāk attiecībā uz naudas soda samērīgumu Vispārējā tiesa uzskatīja, ka nebūtu piemēroti ņemt vērā Japānas ražotāju faktiskos pārdevumus EEZ, jo konkrētajā gadījumā tā rezultātā *Toshiba* tiktu atalgota par *gentlemen's agreement* noteikumu ievērošanu. Turklāt Vispārējā tiesa atzina, ka ar metodoloģiju, kurā attiecībā uz nolīgumu par tirgus sadali starp uzņēmumiem, kas konkurē vispasaules līmenī, tiktu ņemtas vērā pasaules tirgus daļas, atbilstošāk tiktu atspoguļota šo uzņēmumu kapacitāte būtiski kaitēt citiem saimnieciskās darbības subjektiem Eiropas tirgū un tiktu sniegta norāde par to pienesumu aizliegtās vienošanās efektivitātē kopumā vai, gluži otrādi, par nestabilitāti, kas būtu valdījusi aizliegtās vienošanās iekšienē, ja tie tajā nebūtu piedalījušies. Visbeidzot, Vispārējā tiesa uzskatīja, ka šāda pieeja ļautu ņemt vērā iespējamos šķēršļus iekļūšanai tirgū, kas varētu pastāvēt dažādos pasaules tirgus segmentos.

IV – **Lietas dalībnieku prasījumi un tiesvedība Tiesā**

31. *Toshiba* prasījumi Tiesai ir šādi:

— atcelt pārsūdzēto spriedumu, ciktāl ar to ir noraidīta *Toshiba* prasība atcelt apstrīdētā lēmuma 1. un 2. pantu, kā arī atcelt minēto lēmumu;

— pakārtoti, nosūtīt lietu atpakaļ Vispārējai tiesai, lai tā atbilstoši Tiesas spriedumam spriestu par tiesību jautājumiem;

— piespriest Komisijai atlīdzināt pirmajā instancē un apelācijas tiesvedībā radušos tiesāšanās izdevumus.

32. Savas apelācijas sūdzības pamatojumam *Toshiba* izvirza četrus pamatus.

33. Ar pirmo pamatu *Toshiba* apgalvo, ka, uzskatot, ka Japānas spēka transformatoru ražotāji bija potenciāli konkurenti EEZ tirgū, jo šķēršļi ienākšanai EEZ tirgū nebija nepārvarami, un balstoties uz pašu *gentlemen's agreement* esamību, Vispārējā tiesa ir piemērojusi nepareizu juridisko kritēriju. Pēc *Toshiba* domām, Vispārējai tiesai esot bijis jāpārbauda, vai Japānas ražotājiem bija reālas un konkrētas iespējas ienākt EEZ tirgū un vai šāda ienākšana varētu būt bijusi ekonomiski perspektīva stratēģija. Nepastāvot potenciālai konkurencei starp Japānas un Eiropas ražotājiem, ar *gentlemen's agreement* neesot bijis iespējams pārkāpt EKL 81. pantu un Komisijai neesot bijis pamata veikt izmeklēšanu. Tāpēc attiecībā uz *Toshiba* pārsūdzētais spriedums un apstrīdētais lēmums esot jāatceļ.

34. Ar otro pamatu *Toshiba* apgalvo, ka Vispārējā tiesa ir sagrozījusi vēstules, kurā cita lietas dalībniece (proti, *Hitachi*) esot atzinusi, ka tā neapstrīd Komisijas secinājumus, saturu. Komisija uzskatīja, ka šī vēstule ir svarīgāka nekā šā uzņēmuma agrākie paziņojumi par to, ka tas nav nodarbojies ar tirdzniecību EEZ tirgū. Pēc *Toshiba* domām, ar šo ir sagrozīti pierādījumi, uz kuriem Vispārējā tiesa pamatojas, lai secinātu, ka šķēršļi iekļūšanai EEZ tirgū nebija nepārvarami.

35. Ar trešo pamatu *Toshiba* apgalvo, ka, uzskatot, ka *Toshiba* iebildums par tās nepiedalīšanos Cīrihes sanāksmē ir "neefektīvs", Vispārējā tiesa ir sniegusi pretrunīgu pamatojumu un piemērojusi nepareizu juridisko kritēriju attiecībā uz publisku norobežošanos, tādējādi pārkāpjot personiskās atbildības principu. Pārsūdzētais spriedums un apstrīdētais lēmums tāpēc esot jāatceļ, ciktāl tajos ir secināts, ka līdz 2003. gada maijam *Toshiba* joprojām bija *gentlemen's agreement* dalībniece.

36. Visbeidzot, ar ceturto pamatu *Toshiba* apgalvo, ka, balstoties uz pasaules pārdevumiem kā uz norādi par tās lomu pārkāpuma smagumā, Vispārējā tiesa ir nepareizi interpretējusi 2006. gada pamatnostādņu 18. punktu.

37. Komisija savukārt lūdz Tiesu noraidīt apelācijas sūdzību un piespriest *Toshiba* atlīdzināt tiesāšanās izdevumus šajā instancē.

V – **Vērtējums**

A – *Par pirmo pamatu, kas attiecas uz kļūdām tiesību piemērošanā, kas pieļautas, piemērojot konkurences ierobežojuma mērķa dēļ jēdzienu*

38. Ar savu pirmo pamatu *Toshiba* apgalvo, ka, kvalificējot *gentlemen's agreement* kā konkurences ierobežojumu mērķa dēļ, Vispārējā tiesa ir pieļāvusi kļūdu tiesību piemērošanā. Pēc *Toshiba* domām, Vispārējai tiesai, lai nonāktu pie šāda secinājuma, esot bijis jāpārbauda, vai iespējamā iekļūšana EEZ tirgū Japānas ražotājiem varētu būt bijusi ekonomiski perspektīva stratēģija. Taču Vispārējā tiesa esot aprobežojusies ar konstatējumu, ka šīs puses varēja tikt uzskatītas par potenciāliem konkurentiem, pirmkārt, nepārvaramu šķēršļu iekļūšanai EEZ tirgū neesamības dēļ un, otrkārt, pašas *gentlemen's agreement* pastāvēšanas dēļ.

39. Tātad šis pamats būtībā un vēl vienu reizi ietver jautājumu par konkurences ierobežojuma mērķa dēļ definēšanu un tās procesuālajām sekām pierādījumu ziņā.

1) Vispārēji un ievada apsvērumi par konkurences ierobežojuma mērķa dēļ definīciju

40. Lai atsauktos uz LESD 101. panta 1. punktā noteikto aizliegumu, runai ir jābūt par nolīgumu, uzņēmumu apvienības lēmumu vai saskaņotām darbībām, kuru "mērķis vai sekas ir nepieļaut, ierobežot vai izkropļot konkurenci iekšējā tirgū".

41. Tātad dalījums starp konkurences ierobežojumiem mērķa dēļ un seku dēļ ir paredzēts Līgumā. Šis dalījums nav jauns, bet jākonstatē, ka tas ir bijis vairāku tādu lietu centrā, kas pēdējos gados ir raisījušas kritisku attieksmi doktrīnā [3].

42. Nešaubīgi ir vēlams judikatūras izskaidrojums šajā ziņā.

a) Judikatūras atziņas par dalījumu starp konkurences ierobežojumiem mērķa dēļ un seku dēļ

43. LESD 101. panta 1. punktā paredzētā nosacījuma, kas liecina par tāda nolīguma vai saskaņotas darbības esamību, kuru mērķis vai sekas ir ierobežot konkurenci, alternatīvo raksturu Tiesa ir apliecinājusi kopš pagājušā gadsimta sešdesmito gadu vidus ar spriedumu *LTM* (56/65, EU:C:1966:38), un kopš tā laika savu nostāju tā nav mainījusi [4].

44. Jau no paša sākuma Tiesa ir precizējusi, ka šā nosacījuma nevis kumulatīvais, bet alternatīvais raksturs, uz ko norāda saikļa "vai" lietojums, liek vispirms ņemt vērā pašu nolīguma mērķi, ievērojot ekonomisko kontekstu, kurā tas ir jāpiemēro [5].

45. Proti, attiecīgā nolīguma iedarbība ir jāizvērtē tikai pakārtotā gadījumā, ja, analizējot konkrētā nolīguma noteikumus, netiek konstatēta pietiekama kaitējuma konkurencei pakāpe. Šādā gadījumā, lai uz šo nolīgumu attiektos aizliegums, jābūt izpildītam nosacījumu kopumam, kas pierāda, ka konkurence faktiski ir tikusi nepieļauta, ierobežota vai izkropļota [6].

46. Nolīguma konkrēto seku vērā ņemšana tātad ir lieka gadījumā, ja ir redzams, ka tā mērķis ir nepieļaut, ierobežot vai izkropļot konkurenci iekšējā tirgū [7]. Citiem vārdiem sakot, ja ir noskaidrots, ka nolīgumam ir pret konkurenci vērsts mērķis, nav vajadzības izvērtēt tā sekas [8].

47. Lai izvērtētu šo raksturu, it īpaši ir jāņem vērā šo noteikumu saturs, mērķis, ko ar to ir paredzēts sasniegt, kā arī tā ekonomiskais un juridiskais konteksts [9]. Turklāt, lai arī pušu nodoms nav saskaņotas darbības vai nolīguma ierobežojošā rakstura noteikšanas nepieciešams elements, nekas neliedz Komisijai vai Savienības tiesām to ņemt vērā [10].

3 — Spriedumi *Beef Industry Development Society* un *Barry Brothers* (C-209/07, EU:C:2008:643), *T-Mobile Netherlands* u.c. (C-8/08, EU:C:2009:343), *GlaxoSmithKline Services* u.c./Komisija u.c. (C-501/06 P, C-513/06 P, C-515/06 P un C-519/06 P, EU:C:2009:610), *Football Association Premier League* u.c. (C-403/08 un C-429/08, EU:C:2011:631), *Pierre Fabre Dermo-Cosmétique* (C-439/09, EU:C:2011:649), *Allianz Hungária Biztosító* u.c. (C-32/11, EU:C:2013:160), *Siemens* u.c./Komisija (C-239/11 P, C-489/11 P un C-498/11 P, EU:C:2013:866), kā arī *CB* /Komisija (C-67/13 P, EU:C:2014:2204).

4 — Spriedumi *Beef Industry Development Society* un *Barry Brothers* (C-209/07, EU:C:2008:643, 15. punkts), *T-Mobile Netherlands* u.c. (C-8/08, EU:C:2009:343, 28. punkts), kā arī *GlaxoSmithKline Services* u.c./Komisija u.c. (C-501/06 P, C-513/06 P, C-515/06 P un C-519/06 P, EU:C:2009:610, 55. punkts).

5 — Spriedumi *LTM* (56/65, EU:C:1966:38), *Beef Industry Development Society* un *Barry Brothers* (C-209/07, EU:C:2008:643, 15. punkts), *T-Mobile Netherlands* u.c. (C-8/08, EU:C:2009:343, 28. punkts), *GlaxoSmithKline Services* u.c./Komisija u.c. (C-501/06 P, C-513/06 P, C-515/06 P un C-519/06 P, EU:C:2009:610, 55. punkts), kā arī *Allianz Hungária Biztosító* u.c. (C-32/11, EU:C:2013:160, 33. punkts).

6 — Spriedumi *LTM* (56/65, EU:C:1966:38), *Beef Industry Development Society* un *Barry Brothers* (C-209/07, EU:C:2008:643, 15. punkts), *T-Mobile Netherlands* u.c. (C-8/08, EU:C:2009:343, 28. punkts), *GlaxoSmithKline Services* u.c./Komisija u.c. (C-501/06 P, C-513/06 P, C-515/06 P un C-519/06 P, EU:C:2009:610, 55. punkts), kā arī *Allianz Hungária Biztosító* u.c. (C-32/11, EU:C:2013:160, 34. punkts).

7 — Spriedumi *Consten* un *Grundig*/Komisija (56/64 un 58/64, EU:C:1966:41), *Beef Industry Development Society* un *Barry Brothers* (C-209/07, EU:C:2008:643, 16. punkts), kā arī *T-Mobile Netherlands* u.c. (C-8/08, EU:C:2009:343, 29. punkts).

8 — Spriedumi *T-Mobile Netherlands* u.c. (C-8/08, EU:C:2009:343, 30. punkts), *GlaxoSmithKline Services* u.c./Komisija u.c. (C-501/06 P, C-513/06 P, C-515/06 P un C-519/06 P, EU:C:2009:610, 55. punkts), kā arī *Allianz Hungária Biztosító* u.c. (C-32/11, EU:C:2013:160, 34. punkts).

9 — Spriedums *GlaxoSmithKline Services* u.c./Komisija u.c. (C-501/06 P, C-513/06 P, C-515/06 P un C-519/06 P, EU:C:2009:610, 58. punkts). Attiecībā uz saskaņotām darbībām skat. arī spriedumu *T-Mobile Netherlands* u.c. (C-8/08, EU:C:2009:343, 27. punkts).

10 — Spriedumi *T-Mobile Netherlands* u.c. (C-8/08, EU:C:2009:343, 27. punkts), *GlaxoSmithKline Services* u.c./Komisija u.c. (C-501/06 P, C-513/06 P, C-515/06 P un C-519/06 P, EU:C:2009:610, 58. punkts), *Allianz Hungária Biztosító* u.c. (C-32/11, EU:C:2013:160, 37. punkts), kā arī *CB*/Komisija (C-67/13 P, EU:C:2014:2204, 54. punkts).

48. Turklāt pietiek ar to, ka nolīgums *varētu* negatīvi ietekmēt konkurenci, tas ir, ka tas, ņemot vērā tā ekonomisko un juridisko kontekstu, ir konkrēti piemērots, lai nepieļautu, ierobežotu vai izkropļotu konkurenci kopējā tirgū [11]. Kā savos secinājumos lietā *CB*/Komisija (C-67/13 P, EU:C:2014:1958) uzsvēris ģenerāladvokāts N. Vāls [*N. Wahl*], kaut arī "standartizētāks vērtējums, pie kura noved ierobežojuma mērķa dēļ jēdziena izmantošana, nozīmē detalizētu un individuālu apstrīdētā nolīguma vērtēšanu, [tas] tomēr būtu skaidri jānošķir no uzņēmumiem pārmestās rīcības faktisko vai potenciālo seku vērtēšanas" [12].

49. Proti, šis dalījums starp "ierobežojumiem mērķa dēļ" un "ierobežojumiem seku dēļ" ir balstīts uz apstākli, ka noteiktu veidu vienošanās starp uzņēmumiem jau pēc to rakstura var tikt uzskatītas par normālai konkurences funkcionēšanai kaitējošām [13].

50. Tātad "ir noteikts, ka noteiktas koluzīvas darbības, kā, piemēram, horizontāla cenu noteikšana karteļos, ir uzskatāmas par [tādām, kas var būt] tik ļoti [kaitējošas], it īpaši cenām, preču un pakalpojumu daudzumam vai kvalitātei, ka [LESD 101. panta] 1. punkta piemērošanas nolūkā nav jāpierāda to konkrētā ietekme tirgū" [14]. Tomēr "gadījumos, kad šo saskaņoto darbību [veida] analīze neatklāj pietiekamu kaitējuma konkurencei pakāpi, ir jāpārbauda to sekas un, lai uz tām attiektos aizliegums, jābūt izpildītam to nosacījumu kopumam, no kuriem izriet, ka konkurence reāli un jūtami ir tikusi nepieļauta, ierobežota vai izkropļota" [15].

51. Nebūs pārspīlēti nosaukt šo judikatūru par pastāvīgu.

52. Tomēr vienā no nesenākajiem iepriekš minētajiem spriedumiem *Allianz Hungária Biztosító* u.c. (C-32/11, EU:C:2013:160) Tiesa ir norādījusi vairākus ekonomiskā un juridiskā konteksta vērtējumā papildus vērā ņemamus apstākļus, kas skar dalījuma starp "ierobežojumiem mērķa dēļ" un "ierobežojumiem seku dēļ" sekas attiecībā uz pierādīšanu.

53. Proti, pēc Tiesas domām, "vērtējot šo saimnieciski tiesisko kontekstu, ir vienlīdz jāņem vērā ietekmēto preču vai pakalpojumu iedaba, kā arī faktiskie attiecīgā tirgus vai tirgu darbības un struktūras apstākļi" [16]. Tas konkrēti nozīmē, ka tiesai, kurai piekrīt izvērtēt risku, ka konkurence konkrētajā tirgū tiks izskausta vai būtiski vājināta, "būtu tostarp jāņem vērā šā tirgus uzbūve, alternatīvu izplatīšanas kanālu esamība un to attiecīgais nozīmīgums, kā arī attiecīgo sabiedrību ietekme tirgū" [17].

54. Šajā ziņā es pievienojos ģenerāladvokāta N. Vāla atzinumam viņa secinājumos lietā *CB*/Komisija (C-67/13 P, EU:C:2014:1958), ka ar šo judikatūras virzienu "faktiski ir mēģināts nošķirt pret konkurenci vērsta mērķa pārbaudi no nolīgumu starp uzņēmumiem pret konkurenci vērsto seku analīzes" [18]. Tāpat kā viņš, es uzskatu, ka robežlīnijai starp "attiecīgajiem ierobežojumu mērķa dēļ un ierobežojumu seku dēļ jēdzieniem [nevajadzētu būt izplūdušai un] ka atsaucei uz šo jēdzienu ir jābūt skaidrāk noteiktiem rāmjiem" [19]. Izskatāmā apelācijas sūdzība, kā man šķiet, piedāvā Tiesai jaunu iespēju izskaidrot savu judikatūru; es pie tā vēl atgriezīšos, kad būšu izskaidrojis tādas norobežošanas priekšrocības un nepieciešamību.

11 — Spriedumi *T-Mobile Netherlands* u.c. (C-8/08, EU:C:2009:343, 31. punkts), kā arī *Allianz Hungária Biztosító* u.c. (C-32/11, EU:C:2013:160, 38. punkts).

12 — 40. punkts. Skat. arī 44. punktu.

13 — Spriedumi *Beef Industry Development Society* un *Barry Brothers* (C-209/07, EU:C:2008:643, 17. punkts), *T-Mobile Netherlands* u.c. (C-8/08, EU:C:2009:343, 29. punkts), *Allianz Hungária Biztosító* u.c. (C-32/11, EU:C:2013:160, 35. punkts), *CB*/Komisija (C-67/13 P, EU:C:2014:2204, 50. punkts), kā arī *Dole Food* un *Dole Fresh Fruit Europe*/Komisija (C-286/13 P, EU:C:2015:184, 114. punkts).

14 — Spriedums *CB*/Komisija (C-67/13 P, EU:C:2014:2204, 51. punkts).

15 — Turpat (52. punkts).

16 — Spriedums *Allianz Hungária Biztosító* u.c. (C-32/11, EU:C:2013:160, 36. punkts).

17 — Turpat (48. punkts).

18 — 46. punkts.

19 — 52. punkts. Manuprāt, spriedumā *CB*/Komisija (C-67/13 P, EU:C:2014:2204) Tiesa tiešā veidā nav veikusi šādu izskaidrošanu.

b) Konkurences ierobežojumu mērķa dēļ un seku dēļ nošķiršanas nozīme

55. LESD 101. panta 1. punktā paredzētā nosacījuma, kas liecina par tāda nolīguma vai saskaņotas darbības esamību, kuru "mērķis vai sekas" ir ierobežot konkurenci, alternatīvais raksturs netiek apstrīdēts.

56. Šādas nošķiršanas jēga ir pierādīšanā: ierobežojuma mērķa dēļ gadījumā tā faktisko vai iespējamo pret konkurenci vērsto seku pierādīšana nav nepieciešama, lai tas tiktu atzīts par neatbilstošu [iekšējam tirgum] [20]. Proti, pret konkurenci vērsta mērķa konstatēšana ir pietiekama kvalifikācijai par konkurences ierobežojumu un līdz ar to arī sodīšanai [21]. Ja tiek pierādīts iecerētā nolīguma (vai saskaņoto darbību) pret konkurenci vērstais mērķis, izmeklēšana var tikt izbeigta, pārkāpums ir pierādīts un nav jāpierāda minētā nolīguma (vai saskaņoto darbību) faktiskā vai potenciālā ietekme uz konkurenci [22].

57. Atbilstoši dažu uzskatam uz ierobežojumiem mērķa dēļ attiecas nelikumīguma "prezumpcija" [23]. Tomēr šā jēdziena lietojums izraisa apjukumu. Kā savos secinājumos lietā *T-Mobile Netherlands* u.c. (C-8/08, EU:C:2009:110) ļoti labi izskaidrojusi ģenerāladvokāte J. Kokote [*J. Kokott*], konkurences ierobežojuma mērķa dēļ aizliegumu nevar interpretēt "tādējādi, ka pret konkurenci vērsts mērķis rada tikai zināma veida prettiesiskuma pieņēmumu, kas tomēr var tikt atspēkots, ja konkrētajā gadījumā nevar pierādīt negatīvo ietekmi uz tirgū notiekošiem procesiem. Šādas interpretācijas rezultātā nepieļaujamā veidā tiktu savstarpēji sajauktas abas [LESD 101. panta] 1. punktā neatkarīgi viena otrai blakus norādītās pārkāpuma sastāva alternatīvas: saskaņotu darbību ar pret konkurenci vērstu *mērķi* aizliegums, no vienas puses, un saskaņotu darbību ar pret konkurenci vērstām *sekām* aizliegums, no otras puses" [24].

58. Šā divdalījuma priekšrocības ir zināmas. Izprasta caur iepriekš izskaidroto procesuālo skatpunktu, pret konkurenci vērsta mērķa jēdziena izmantošana "neapšaubāmi ir *prognozējamības*, tātad arī *tiesiskās noteiktības avots* uzņēmumiem, jo tas viņiem ļauj apzināties tiesiskās sekas (it īpaši aizliegumus un sankcijas), kādas varētu radīt noteiktas viņu darbības [..]. Tāpēc, ja tiktu atzīts, ka aizliegtām vienošanām ir konkurenci ierobežojošs mērķis, tam būtu arī *atturoša ietekme*, un tas veicinātu pret konkurenci vērstas rīcības novēršanu. Visbeidzot tas būtu *procesuālās ekonomijas avots*, jo tas iestādēm, kuras ir atbildīgas par konkurenci, gadījumos, kad pastāv noteikti kolūziju veidi, ļautu izdarīt secinājumu par to pret konkurenci vērsto ietekmi, un nebūtu jāveic to potenciālo vai reālo seku uz attiecīgo tirgu pārbaude, kas bieži vien ir sarežģīta un ilgstoša" [25].

20 — Petit, N. *Droit européen de la concurrence*. Parīze: Montchrestien-Lextenso éditions, 2013, Nr. 574.

21 — Prieto, C., un Bosco, D. *Droit européen de la concurrence. Entente et abus de position dominante*. Brisele: Bruylant, 2013, Nr. 566.

22 — Īpaši skat. Geradin, D., Layne-Farrar, A., un Petit, N., *EU competition law and economics*, Oxford University Press, 2012, Nr. 3-114, 135. lpp., un Whish, R., un Bailey, D., *Competition law*, 7e éd., Oxford University Press, 2012, 119. un 120. lpp. Skat. arī Graham, C., "Methods for Determining whether an Agreement Restricts Competition: Comment on *Allianz Hungária*", no: *EL Rev*., 2013 (38), 542.–551. lpp., it īpaši 543. lpp., Nagy, C. I., "The Distinction between Anti-competitive Object and Effect after Allianz: The End of Coherence in Competition Analysis?", no: *World Competition*, 2013, Nr. 4, 541.–564. lpp., it īpaši 543. lpp., Harrison, D., "The *Allianz Hungária* case. The ECJ's judgment could have ugly consequences", no: *Competition Law Insight*, 2013, 12. sējums, 10.–12. lpp., it īpaši 10. lpp.; Idot, L., un Prieto, C., "La Cour de justice revient une nouvelle fois sur la notion d'"objet anticoncurrentiel"', *Revue des contrats*, 2013, 955.–959. lpp., it īpaši 957. lpp.

23 — Lemaire, Chr., *New frontiers of antitrust 2012*, Brisele: Bruylant, 2013, Nr. 8; Petit, N., *Droit européen de la concurrence*, Parīze: Montchrestien-Lextenso éditions, 2013, Nr. 594; Bourgeois, J. H. J., "On the Internal Morality of EU Competition Law", no: *Mundi et Europae civis: liber amicorum Jacques Steenbergen*, Brisele: Larcier, 2014, 347.–374. lpp., it īpaši 350. lpp.; Waelbroeck, D., un Slater, D., "The scope of object vs effect under article 101 TFEU", no: Bourgeois, J., un Waelbroeck, D. (ed.), *Ten years of effects-based approach in EU competition law. State of play and perspectives*, Bruylant, 2013, 131.–157. lpp., it īpaši 135. un 137. lpp. Šajā ziņā skat. arī ģenerāladvokāta P. Krusa Viljalona [*P. Cruz Villalón*] secinājumus lietā *Allianz Hungária Biztosító* u.c. (C-32/11, EU:C:2012:663, 64. punkts).

24 — 45. punkts.

25 — Ģenerāladvokāta N. Vāla secinājumi lietā *CB*/Komisija (C-67/13 P, EU:C:2014:1958, 35. punkts, mans izcēlums). Kā to norāda Geradin, D., Layne-Farrar, A., un Petit, N.: "In a nutshell, it imposes a light evidentiary burden on the competition authority, which does not need to assess the effects of the agreement under scrutiny" (Geradin, D., Layne Farrar, A., un Petit, N., *EU competition law and economics*. Oxford University Press, 2012, Nr. 3-118, 136. lpp.). Par šo priekšrocību skat. arī Nagy, C. I., "The Distinction between Anti-competitive Object and Effect after Allianz: The End of Coherence in Competition Analysis?", no: *World Competition*, 2013, Nr. 4, 541.–564. lpp., it īpaši 545. lpp., un Graham, C., "Methods for Determining whether an Agreement Restricts Competition: Comment on *Allianz Hungária*", no: *EL Rev*., 2013 (38), 542.–551. lpp., it īpaši 547. lpp.

59. Taču, kā ģenerāladvokāts N. Vāls precizējis lietā *CB*/Komisija (C-67/13 P, EU:C:2014:1958, 36. punkts), šādas priekšrocības būtu acīmredzamas vienīgi tad, ja ierobežojuma mērķa dēļ jēdziena izmantošanai būtu skaidri nosacījumi. Proti, un šajā ziņā es pievienojos ģenerāladvokātes J. Kokotes viedoklim viņas sniegtajos secinājumos lietā *T-Mobile Netherlands* u.c. (C-8/08, EU:C:2009:110), no vienas puses, nolīguma vai saskaņotu darbību ar pret konkurenci vērstu mērķi jēdzienu nevar interpretēt pārāk plaši, jo jāņem vērā, ka LESD 101. panta 1. punkta pārkāpuma gadījumā skartajiem uzņēmumiem var rasties ievērojamas sekas, tomēr, no otras puses, šo jēdzienu nevar interpretēt arī pārmērīgi šauri, lai neizslēgtu primārajās tiesībās nostiprināto konkurences pārkāpumu mērķa dēļ aizliegumu [26].

60. Šajā ziņā jāatzīst, ka spriedums *Allianz Hungária Biztosító* u.c. (C-32/11, EU:C:2013:160) tika uztverts kā tāds, kurā, ja ne tiek nojaukts, tad vismaz tiek padarīts neskaidrāks dalījums starp ierobežojumiem mērķa dēļ un ierobežojumiem seku dēļ [27], lai gan ir obligāti nepieciešams skaidri definēt ierobežojumu mērķa dēļ un tā noteikšanai nepieciešamos kritērijus [28].

61. Proti, kā šajā spriedumā norādīts iepriekš, Tiesa vērš valsts tiesas, kura vērsusies ar lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu, uzmanību uz to, ka ekonomiskā un juridiskā kontekstā izvērtējumā tai būtu "tostarp jāņem vērā šā tirgus uzbūve, alternatīvu izplatīšanas kanālu esamība un to attiecīgais nozīmīgums, kā arī attiecīgo sabiedrību ietekme tirgū" [29].

62. Es tomēr uzskatu, ka ir iespējams saskaņot iepriekš atgādināto Tiesas pastāvīgo judikatūru ar šo spriedumu *Allianz Hungária Biztosító* u.c. (C-32/11, EU:C:2013:160).

c) Nepieciešamie kritēriji konkurences ierobežojuma "mērķa dēļ" noteikšanai

63. Kā es jau atgādināju saistībā ar atbilstošās judikatūras izvērtējumu, nolīguma sekas nav jāizvērtē, ja ir pierādīts, ka tam ir pret konkurenci vērsts mērķis [30]. Taču – un līdz ar to – ir jānosaka konkrētā nolīguma pret konkurenci vērstais mērķis.

64. Izvērtējot šo raksturu, pušu nodoms nav viens no nepieciešamajiem elementiem, tomēr attiecīgā gadījumā tas var tikt ņemts vērā [31]. Tomēr ir jāpieturas pie nolīguma noteikumu satura, pie ar to sasniedzamajiem mērķiem, kā arī pie tā ekonomiskā un juridiskā konteksta [32].

26 — Ģenerāladvokātes J. Kokotes secinājumi lietā *T-Mobile Netherlands* u.c. (C-8/08, EU:C:2009:110, 44. punkts).

27 — Sprieduma *Allianz Hungária Biztosító* u.c. (C-32/11, EU:C:2013:160) sakarā: "Tiesas pamatojums šķiet nojaucam dalījumu starp abām kvalifikācijām. Pārmērīgi smalkumi riskē kaitēt ne vien uzņēmumu izpratnei, bet arī valstu konkurenci uzraugošo iestāžu un tiesu lēmumu pieņemšanas praksei. *Tāda konkurences ierobežojuma mērķa dēļ paplašināšana rada apjukumu*. Tā var novest pie šā jēdziena *de facto* izzušanas, kas būtu uz seku dēļ balstītās pieejas triumfs" (Prieto, C., un Bosco, D., *Droit européen de la concurrence. Entente et abus de position dominante*. Brisele: Bruylant, 2013, Nr. 582, mans izcēlums); "the Court of Justice seems propose a new approach which would *blur* the distinction between agreements with the object and those with the effect of restricting competition" (Graham, C., "Methods for Determining whether an Agreement Restricts Competition: Comment on *Allianz Hungária*", no: *EL Rev*., 2013 (38), 542.–551. lpp., it īpaši 542. lpp., *Abstract*, mans izcēlums); "the Court of Justice's judgment in *Allianz Hungária* would seem to *blur* this distinction" (Nagy, C. I., "The Distinction between Anti-competitive Object and Effect after Allianz: The End of Coherence in Competition Analysis?", no: *World Competition*, 2013, Nr. 4, 541.–564. lpp., it īpaši 547. lpp., mans izcēlums).

28 — Šajā ziņā skat. Lemaire, C., *New frontiers of antitrust 2012*, Bruylant, Brisele, 2013, Nr. 66: "Since the effect category can be deduced from the object one, *it is crucial* to have a clear definition of what is anticompetitive by object" (mans izcēlums).

29 — Spriedums *Allianz Hungária Biztosító* u.c. (C-32/11, EU:C:2013:160, 48. punkts).

30 — Spriedumi *T-Mobile Netherlands* u.c. (C-8/08, EU:C:2009:343, 30. punkts), *GlaxoSmithKline Services* u.c./Komisija u.c. (C-501/06 P, C-513/06 P, C-515/06 P un C-519/06 P, EU:C:2009:610, 55. punkts), kā arī *Allianz Hungária Biztosító* u.c. (C-32/11, EU:C:2013:160, 34. punkts).

31 — Spriedumi *T-Mobile Netherlands* u.c. (C-8/08, EU:C:2009:343, 27. punkts), *GlaxoSmithKline Services* u.c./Komisija u.c. (C-501/06 P, C-513/06 P, C-515/06 P un C-519/06 P, EU:C:2009:610, 58. punkts), *Allianz Hungária Biztosító* u.c. (C-32/11, EU:C:2013:160, 37. punkts), kā arī *CB*/Komisija (C-67/13 P, EU:C:2014:2204, 54. punkts).

32 — Spriedumi *T-Mobile Netherlands* u.c. (C-8/08, EU:C:2009:343, 27. punkts, par saskaņotajām darbībām) un *GlaxoSmithKline Services* u.c./Komisija u.c. (C-501/06 P, C-513/06 P, C-515/06 P un C-519/06 P, EU:C:2009:610, 58. punkts).

65. Proti, lai gan saistībā ar konkurences ierobežojumu mērķa dēļ nav jāpierāda pret konkurenci vērsta iedarbība, tomēr konkrētajam konkurences ierobežojumam acīmredzami ir jābūt tādam, kas minimāli ietekmē tirgu [33].

66. Citiem vārdiem sakot, pārņemot ģenerāladvokāta N. Vāla formulējumu viņa sniegtajos secinājumos lietā *CB*/Komisija (C-67/13 P, EU:C:2014:1958, 41. punkts), jautājuma, vai līgumam ir bijis ierobežojošs mērķis, vērtējumu nedrīkst *nošķirt* no ekonomiskā un juridiskā konteksta, kuru ņemot vērā, puses šo līgumu ir noslēgušas [34].

67. Ekonomiskais un juridiskais konteksts ir domāts tam, lai palīdzētu iestādei, kurai ir jāizvērtē ierobežojums mērķa dēļ, *saprast* nolīguma ekonomisko nozīmi un patieso jēgu [35].

68. Kā savos secinājumos lietā *T-Mobile Netherlands* u.c. (C-8/08, EU:C:2009:110, 46. punkts) izskaidrojusi ģenerāladvokāte J. Kokote, ņemt vērā attiecīgo juridisko un saimniecisko kontekstu nozīmē, ka strīdīgajam nolīgumam vienīgi jābūt *konkrēti* piemērotam, lai nepieļautu, ierobežotu vai izkropļotu konkurenci kopējā tirgū.

69. Proti, nevajadzētu aizmirst, ka priekšrocība saistībā ar paredzamību un pierādīšanas pienākuma atvieglošanu, ko iekļauj mērķa dēļ ierobežojošu nolīgumu apzināšana, "varētu tikt apdraudēta, ja šī apzināšana galu galā [notiktu] pēc [šā] nolīguma seku uz konkurenci pilnīgas izvērtēšanas, kas krietni [pārsniegtu] nolīguma detalizētu izpēti" [36].

70. Tomēr virspusēja pieeja var būt pamatota, vienīgi pastāvot darbībām, – un šeit es atkal izmantošu ģenerāladvokāta N. Vāla formulējumu – kuras *varētu radīt īpaši smagas sekas* [37], tas ir, pastāvot ierobežojumiem, kuri neapšaubāmi rada noteiktas pakāpes kaitējumu [38].

71. Šāds rīcības modelis turklāt atbilst Tiesas judikatūrai, saskaņā ar kuru "būtisks kritērijs, lai noteiktu, vai uzņēmumu savstarpēja koordinācija ietver šādu konkurences ierobežojumu "mērķa dēļ", ir konstatējums, ka šāda koordinācija pati par sevi ir pietiekami kaitīga konkurencei" [39].

72. Konkrēti, es uzskatu, ka vairāk nekā sešdesmit gadu garumā uzkrātā pieredze tomēr ļauj uzskatīt LESD 101. panta 1. punktā paredzētos gadījumus par tādiem, kas atbilst prasībai pēc būtiska kaitējuma.

33 — "[..] the fact that there is no need to prove anti-competitive effects in the case of object restrictions does not mean that there is no quantitative component to object analysis at all. There is a rule that any restriction of competition must be *appreciable*: even a restriction of competition by object could fall outside Article 101(1) if its likely impact on the market is minimal. [..] Because of the need to prove appreciability, it is necessary for the Commission to define the relevant market even in a case involving an object restriction" (Whish, R., un Bailey, D., *Competition law*, 7. izdevums, Oxford University Press, 2012, 120. lpp.). Šajā ziņā skat. arī ģenerāladvokāta J. Mazaka [*J. Mazák*] secinājumus lietā *Pierre Fabre Dermo-Cosmétique* (C-439/09, EU:C:2011:113): "Lai gan noteiktas formas vienošanās varētu šķist no iepriekšējas pieredzes *prima facie* pārkāpumi ar mērķi, tas neatbrīvo Komisiju vai valsts konkurences iestādi no pienākuma veikt vienošanās individuālu izvērtējumu. Es uzskatu, ka šāds vērtējums noteiktos gadījumos var būt absolūti nederīgs, piemēram, kad ir skaidri pierādījumi par horizontālu karteli, kas kontrolē ražošanu, lai saglabātu cenas, bet iztikt bez tā pilnībā nevar" (27. punkts).

34 — Sava piedāvājuma ilustrācijai ģenerāladvokāts N. Vāls izmanto daiļrunīgu piemēru, atsaucoties uz "pārkāpumu, kurš, ņemot vērā gūto pieredzi, ir uzskatāms par tādu, kas radījis vissmagākos konkurences ierobežojumus, proti, horizontālu nolīgumu par noteiktas preces cenām. [Taču], lai gan ir skaidrs, ka šāda aizliegta vienošanās parasti varētu radīt samērā lielu kaitējumu konkurencei, šis secinājums nav izdarāms gadījumā, ja, piemēram, attiecīgo uzņēmumu rīcībā ir tikai niecīga daļa attiecīgā tirgus" (ģenerāladvokāta N. Vāla sniegtie secinājumi lietā *CB*/Komisija (C-67/13 P, EU:C:2014:1958, 42. punkts)). Šajā ziņā skat. arī Waelbroeck, D., un Slater, D., "The scope of object vs effect under article 101 TFEU", no: Bourgeois, J., un Waelbroeck, D. (ed.), *Ten years of effects-based approach in EU competition law. State of play and perspectives*, Bruylant, 2013, 131.–157. lpp., it īpaši 135. un 146. lpp.

35 — Šajā ziņā skat. Nagy, C. I., "The Distinction between Anti-competitive Object and Effect after Allianz: The End of Coherence in Competition Analysis?", no: *World Competition*, 2013, Nr. 4, 541.–564. lpp., it īpaši 558. lpp.

36 — Ģenerāladvokāta N. Vāla sniegtie secinājumi lietā *CB*/Komisija (C-67/13 P, EU:C:2014:1958, 60. punkts).

37 — Ģenerāladvokāta N. Vāla sniegtie secinājumi lietā *CB*/Komisija (C-67/13 P, EU:C:2014:1958, 55. punkts). Mans izcēlums.

38 — Turpat (58. punkts).

39 — Spriedums *CB*/Komisija (C-67/13 P, EU:C:2014:2204, 57. punkts).

73. Šajā tiesību normā ietvertā uzskaitījuma uztveršana par konkurences ierobežojumu mērķa dēļ "*kodolu*" [40] atbilst divkāršajai prasībai, kas izriet no Tiesas judikatūras un kas, pirmkārt, paredz, ka LESD 101. panta 1. punktā paredzētie nolīgumi neveido izsmeļošu aizliegto kolūziju uzskaitījumu [41], uzreiz precizējot, otrkārt, ka konkurences ierobežojuma mērķa dēļ jēdziens nevar tikt interpretēts plaši [42].

74. Proti, attiecībā uz LESD 101. panta 1. punktā tieši norādītajiem nolīgumiem nav pamata novirzīties no Tiesas pastāvīgās judikatūras, saskaņā ar kuru cita ticama izskaidrojuma esamība attiecībā uz pārmesto rīcību (konkrētajā gadījumā – jebkādas ekonomiskās ieinteresētības trūkums) nav pamats stingrāku prasību izvirzīšanai attiecībā uz iesniedzamajiem pierādījumiem [43]. Toties, lai gan nav izslēgts, ka citiem netipiskiem vai kompleksiem nolīgumu veidiem var būt mērķis, kas var nepieļaut, ierobežot vai izkropļot konkurenci, to aizliegšanai ir nepieciešama padziļinātāka to ekonomiskā un juridiskā konteksta analīze, šajā analīzē tomēr neiekļaujot nolīguma mērķu izpēti.

75. Pēdējā laika spriedumi *Siemens* u.c./Komisija (C-239/11 P, C-489/11 P un C-498/11 P, EU:C:2013:866) un *Allianz Hungária Biztosító* u.c. (C-32/11, EU:C:2013:160) nav pretrunā minētajam un var iekļauties manis piedāvātajā ietvarā.

76. Pirmajā no šiem spriedumiem Tiesai tostarp bija jāizvērtē Vispārējās tiesas veiktā pierādīšanas pienākumu un pierādījumu sniegšanu regulējošo principu piemērošana konkurences ierobežojumu mērķa dēļ jomā. Tātad tās spriedums ir pilnīgi atbilstošs mūs interesējošajai problēmai. Taču Tiesa ne vien norādīja, ka "nolīgumiem, kas paredz tirgu sadalīšanu, ir konkurenci ierobežojošs mērķis pašiem par sevi *un tie ietilpst ar LESD 101. panta 1. punktu tieši aizliegto nolīgumu kategorijā*" [44], bet tā turklāt arī izsecināja, ka "šāds mērķis [nevar] tikt attaisnots ar pret konkurenci vērstās rīcības ekonomiskā konteksta analīzi" [45].

77. Savukārt otrajā no šiem spriedumiem Tiesa saskārās ar situāciju, ko es raksturotu kā netipisku un kas katrā ziņā neietilpst nevienā no LESD 101. panta 1. punktā minētajām kategorijām. Šī īpatnība izskaidro, kāpēc Tiesa veica divus precizējumus pie ekonomiskā un juridiskā konteksta analīzes.

78. Vispirms tā norādīja, ka šā konteksta izvērtējuma ietvaros ir "vienlīdz jāņem vērā ietekmēto preču vai pakalpojumu iedaba, kā arī faktiskie attiecīgā tirgus vai tirgu darbības un struktūras apstākļi" [46].

79. Tālāk, vēršot uz to uzmanību lūgumu sniegt prejudiciālo nolēmumu iesniegušajai valsts tiesai, tā piebilda, ka, lai izvērtētu konkurences izslēgšanas vai būtiskas vājināšanās risku, šai pēdējai būtu jāņem vērā gan šā tirgus uzbūve, gan "alternatīvu izplatīšanas kanālu esamība un to attiecīgais nozīmīgums, kā arī attiecīgo sabiedrību ietekme tirgū" [47].

80. Manuprāt, šo papildu kritēriju, kuri flirtē ar nolīguma vai aizliegtas vienošanās seku analīzi, nosaukšana ir izskaidrojama vienīgi ar lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu pamatā esošo faktu specifiskumu un ar Tiesas vēlmi sniegt iesniedzējtiesai pēc iespējas pilnīgāku atbildi.

40 — Tā kaut kādā mērā ir atsevišķu autoru aizstāvētā "*object box*" ideja.

41 — Spriedums *Beef Industry Development Society* un *Barry Brothers* (C-209/07, EU:C:2008:643, 23. punkts).

42 — Spriedums *CB*/Komisija (C-67/13 P, EU:C:2014:2204, 58. punkts). Ierobežojumu mērķa dēļ šaura interpretācija atbilst to pamatā esošajai nelikumīguma "prezumpcijai": "The finding of "*restriction by object*" must be underpinned by strong evidence from past experience and/or consensus on the underlying economic theory. A narrow reading of this provision, limited to cases based on solid empirical and theoretical foundations can potentially justify a reversal of the presumption of innocence" (Waelbroeck, D., un Slater, D., "The scope of object vs effect under article 101 TFEU", no: Bourgeois, J., un Waelbroeck, D. (ed.), *Ten years of effects-based approach in EU competition law. State of play and perspectives*. Bruylant, 2013, 131.–157. lpp., it īpaši 156. lpp.).

43 — Spriedums *Sumitomo Metal Industries* un *Nippon Steel*/Komisija (C-403/04 P un C-405/04 P, EU:C:2007:52, 45. punkts).

44 — Spriedums Siemens u.c./Komisija (C-239/11 P, C-489/11 P un C-498/11 P, EU:C:2013:866, 218. punkts). Mans izcēlums.

45 — Turpat.

46 — Spriedums *Allianz Hungária Biztosító* u.c. (C-32/11, EU:C:2013:160, 36. punkts).

47 — Turpat (48. punkts).

81. Proti, šajā lietā bija runa par virkni nolīgumu, saskaņā ar kuriem automobiļu apdrošināšanas sabiedrības bija divpusēji vienojušās vai nu ar automobiļu izplatītājiem, kuri darbojās kā autoservisi, vai ar šos pēdējos pārstāvošu apvienību par apdrošināšanas sabiedrību apmaksājamo stundas likmi par tajās apdrošināto automobiļu remontu, paredzot, ka šī likme tostarp būs atkarīga no apdrošināšanas līgumu daudzuma un proporcijas, kādu izplatītājs būs noslēdzis kā šīs sabiedrības starpnieks [48].

82. Šie izplatītāji ar apdrošinātājiem bija saistīti divējādi. Pirmkārt, tie remontēja pie apdrošinātāja apdrošinātās negadījumos cietušās automašīnas, un, otrkārt, tie darbojās kā šo apdrošinātāju starpnieki, automašīnu pārdošanas vai remonta brīdī saviem klientiem piedāvājot apdrošināt automašīnas savu brokeru vai piesaistīto brokeru uzdevumā.

83. Tātad katrs no šiem nolīgumiem atsevišķi pats par sevi neradīja kaitējumu normālai konkurences darbībai konkrētajā tirgū (negadījumos cietušo automašīnu remonta tirgū, no vienas puses, un automobiļu apdrošināšanas brokerēšanas tirgū, no otras puses). Tomēr, analizējot šos nolīgumus kopsakarā un kopumā, nevarēja izslēgt, ka tiem ir tāda ietekme.

84. Tātad sprieduma *Allianz Hungária Biztosító* u.c. (C-32/11, EU:C:2013:160) 48. punktā nosauktie sevišķie vērtējuma elementi – proti, alternatīvu izplatīšanas kanālu esamības un to attiecīgā nozīmīguma, kā arī attiecīgo sabiedrību ietekmes tirgū ņemšana vērā – ir specifiski attiecībā uz šo lietu, un tos nevar vispārināt, pretējā gadījumā riskējot radīt sajukumu starp ierobežojumiem mērķa dēļ un ierobežojumiem seku dēļ.

85. Judikatūra pēc šā sprieduma apstiprina sprieduma *Allianz Hungária Biztosító* u.c. (C-32/11, EU:C:2013:160) specifisko un izolēto raksturu.

86. Proti, Tiesa turpināja atgādināt, ka, lai novērtētu, vai nolīgums starp uzņēmumiem vai uzņēmumu apvienības lēmums sasniedz pietiekamu kaitīguma pakāpi, būtu jāpievēršas tā noteikumu saturam, ar to sasniedzamajiem mērķiem, kā arī tā ekonomiskajam un juridiskajam kontekstam. Taču, lai gan šā konteksta novērtējuma nolūkos Tiesa, atsaucoties uz ietekmēto preču vai pakalpojumu raksturu, kā arī darbības reālajiem nosacījumiem un konkrētā tirgus vai tirgu struktūru [49], šķiet turpmāk pārņemam vairākus faktorus, kas pirmo reizi formulēti spriedumā *Allianz Hungária Biztosító* u.c. (C-32/11, EU:C:2013:160), tā nav papildus pievienojusi padziļinātākus kritērijus, kas atbilstu šā sprieduma pamatā esošās lietas apstākļiem.

d) Sintēzes centieni konkurences ierobežojumu mērķa dēļ vērtējuma gadījumos

87. Šo vispārējo un ievada apsvērumu par konkurences ierobežojumu mērķa dēļ noteikšanu beigās es nodalu divus gadījumus.

88. Princips ir vienāds abos gadījumos: lai novērtētu, vai nolīgums starp uzņēmumiem (vai uzņēmumu apvienības lēmums) pēc savas būtības ir pietiekami kaitīgs konkurencei, lai to varētu uzskatīt par konkurences ierobežojumu "mērķa dēļ" LESD 101. panta 1. punkta izpratnē, ir jāizvērtē tā noteikumu saturs, tā mērķis, tas ir, mērķi, ko paredzēts ar to sasniegt, kā arī tā ekonomiskais un juridiskais konteksts. Šis princips *mutatis mutandis* ir piemērojams arī attiecībā uz saskaņotām darbībām.

48 — Šī specifika ir izskaidrojama ar to, ka auto izplatītājiem Ungārijā ir tiesības rīkoties savu klientu vārdā kā starpniekiem vai automobiļu apdrošināšanas brokeriem automašīnu pārdošanas vai remonta gadījumā.

49 — Runa ir par spriedumā *Allianz Hungária Biztosító* u.c. (C-32/11, EU:C:2013:160, 36. punkts) 36. punktā formulētajiem kritērijiem, kuri kopš tā laika ir tikuši pārņemti spriedumos *CB*/Komisija (C-67/13 P, EU:C:2014:2204, 53. punkts) un *Dole Food* un *Dole Fresh Fruit Europe* /Komisija (C-286/13 P, EU:C:2015:184, 117. punkts). Skat. arī ģenerāladvokātes J. Kokotes secinājumus apvienotajās lietās *Fresh Del Monte Produce*/Komisija un Komisija/*Fresh Del Monte Produce* (C-293/13 P et C-294/13 P, EU:C:2014:2439, 209. punkts) un ģenerāladvokāta N. Vāla secinājumus lietā *ING Pensii* (C-172/14, EU:C:2015:272, 41. punkts).

89. Gadījumā, ja šīs analīzes secinājums ir pozitīvs un ja nolīgums, uzņēmumu apvienības lēmums vai saskaņotās darbības ietilpst vienā no LESD 101. panta 1. punktā tieši paredzētajām kategorijām, ekonomiskā un juridiskā konteksta analīze var tikt veikta papildus.

90. Ja turpretim no šīs pašas analīzes izriet, ka nolīgums, uzņēmumu apvienības lēmums vai saskaņotās darbības neietilpst vienā no LESD 101. panta 1. punktā paredzētajiem gadījumiem, vai ja tai ir iezīmes, kas padara nolīgumu, uzņēmumu apvienības lēmumu vai saskaņotās darbības netipiskas vai kompleksas, ekonomiskā un juridiskā konteksta analīzei būs jābūt padziļinātākai.

91. Šajā pēdējā minētajā gadījumā pie ekonomiskā un juridiskā konteksta analīzes varētu ņemt vērā ietekmēto preču vai pakalpojumu raksturu un konkrētā tirgus vai konkrēto tirgu faktiskās darbības apstākļus un struktūru, kā arī – izņēmuma gadījumos – sprieduma *Allianz Hungária Biztosító* u.c. (C-32/11, EU:C:2013:160) 48. punktā minētās papildu īpašības. Turklāt, lai gan pušu nodoms nav nepieciešams apstāklis, noskaidrojot, vai nolīgumam, uzņēmumu apvienības lēmumam vai saskaņotām darbībām ir ierobežojošs raksturs, to ņemt vērā nav aizliegts [50].

2) Par vērtējumu, vai konkrētajā gadījumā pastāv konkurences ierobežojums mērķa dēļ

92. Ar savu pirmo pamatu *Toshiba* apgalvo, ka, uzskatot, ka "tāds nolīgums kā *gentlemen's agreement*, kurā paredzēts aizsargāt Eiropas ražotājus viņu teritorijā no faktiskas vai potenciālas Japānas ražotāju konkurences, var ierobežot konkurenci, ja vien nepastāv nepārvarami šķēršļi iekļūšanai Eiropas tirgū, kas izslēdz jebkādu potenciālu konkurenci no Japānas ražotāju puses" [51], Vispārējā tiesa ir pieļāvusi kļūdu tiesību piemērošanā.

93. Pēc *Toshiba* domām, Vispārējai tiesai esot vajadzējis pārbaudīt, vai Japānas ražotājiem bija faktiskas un konkrētas iespējas iekļūt tirgū un vai tāda iekļūšana būtu ekonomiski perspektīva stratēģija. Tā kļūdaini esot aprobežojusies ar pārbaudi, vai šķēršļi iekļūšanai bija nepārvarami, un kļūdaini secinājusi, ka "Komisijai tātad bija jāpierāda vien tas, ka šķēršļi iekļūšanai Eiropas tirgū nebija nepārvarami" [52].

94. Turklāt, nospriežot, ka "pati *gentlemen's agreement* esamība ir spēcīga norāde uz konkurences attiecību esamību starp Japānas un Eiropas ražotājiem" [53], Vispārējā tiesa arī esot pieļāvusi kļūdu tiesību piemērošanā, balstoties uz *gentlemen's agreement* esamību, lai pierādītu konkurences attiecību esamību starp Japānas un Eiropas ražotājiem.

95. Tātad tas, ko *Toshiba* kritizē, pēc būtības ir Vispārējās tiesas atbilde uz pirmo tajā norādīto argumentu, ka Komisija nav veikusi detalizētu situācijas ekonomisko analīzi.

96. Taču šajā ziņā jānorāda, ka pirms kritizētajiem punktiem Vispārējā tiesa ir atzinusi:

— pirmkārt, ka EKL 81. panta 1. punktā vienošanās, kuru mērķis vai sekas ir konkurences ierobežošana, ir aizliegtas un ka līdz ar to nav jāpierāda aizliegtas vienošanās konkrētas sekas, ja tās mērķis ir ierobežot konkurenci (pārsūdzētā sprieduma 227. punkts), un

— otrkārt, ka Komisija "pamatoti ir norādījusi, ka *gentlemen's agreement* kā nolīgums par tirgus sadali ir kvalificējams kā konkurences ierobežojums mērķa dēļ" (pārsūdzētā sprieduma 228. punkts), un ka līdz ar to "tā pamatoti ir secinājusi, ka [..] tai nav pienākuma pierādīt, ka tam ir bijusi pret konkurenci vērsta iedarbība" (pārsūdzētā sprieduma 228. punkts).

50 — Spriedumi *T-Mobile Netherlands* u.c. (C-8/08, EU:C:2009:343, 27. punkts), *GlaxoSmithKline Services* u.c./Komisija u.c. (C-501/06 P, C-513/06 P, C-515/06 P un C-519/06 P, EU:C:2009:610, 58. punkts), *Allianz Hungária Biztosító* u.c. (C-32/11, EU:C:2013:160, 37. punkts), kā arī *CB*/Komisija (C-67/13 P, EU:C:2014:2204, 54. punkts).

51 — Pārsūdzētā sprieduma 230. punkts.

52 — Turpat.

53 — Pārsūdzētā sprieduma 231. punkts.

97. Manuprāt, šī analīze pilnībā saskan ar pieeju, ko es izklāstīju iepriekš.

98. Proti, tā kā *gentlemen's agreement* ir tādas neformālas aizliegtas vienošanās izpausme, saskaņā ar kuru Eiropas ražotāji un Japānas ražotāji ir vienojušies atturēties no tirdzniecības otrās attiecīgās grupas teritorijā, tās kvalificēšana par konkurences ierobežojumu mērķa dēļ atbilst šāda veida nolīgumu vai aizliegto vienošanos kopējai uztverei [54].

99. Līdz ar to atbilstoši konkurences ierobežojuma atzīšanas par ierobežojumu mērķa dēļ saistītajām sekām attiecībā uz pierādīšanu un pārbaudes apjomu Vispārēja tiesa pamatoti ir nospriedusi, ka "tāds nolīgums kā *gentlemen's agreement*, kas paredz aizsargāt Eiropas ražotājus viņu teritorijā no faktiskas vai potenciālas Japānas ražotāju konkurences, var ierobežot konkurenci, ja vien nepastāv nepārvarami šķēršļi iekļūšanai Eiropas tirgū, kas izslēdz jebkādu potenciālu konkurenci no Japānas ražotāju puses, [un ka] Komisijai tātad bija jāpierāda vien tas, ka šķēršļi iekļūšanai Eiropas tirgū nebija nepārvarami" [55], ko tā bija izdarījusi, norādot uz Japānas ražotāja iekļūšanu šajā tirgū.

100. Vispārējā tiesa arī nav pieļāvusi kļūdu tiesību piemērošanā, uzskatot, ka *gentlemen's agreement* ir "spēcīga norāde uz konkurences attiecību esamību starp Japānas un Eiropas ražotājiem" [56] un ka šķēršļi iekļūšanai Eiropas tirgū nebija nepārvarami. Proti, *gentlemen's agreement* kā tāda ir atbilstošs ekonomiskā un juridiskā konteksta elements.

101. Ja no Vispārējās tiesas tiktu prasīts, lai tā pārbauda, "vai Japānas ražotājiem bija faktiskas un konkrētas iespējas iekļūt tirgū un vai tāda iekļūšana būtu ekonomiski perspektīva stratēģija", kā to apgalvo *Toshiba* sava pirmā pamata pamatošanai, galu galā tiktu noteiktas stingrākas prasības attiecībā uz iesniedzamajiem pierādījumiem. Taču tāda prasība neatbilstu Tiesas judikatūrai [57] un manos vispārējos un ievada apsvērumos piedāvātajam ietvaram.

102. Līdz ar to jāsecina, ka pirmais pamats nav pamatots.

B – *Par otro pamatu, kas attiecas uz to pierādījumu sagrozīšanu, uz kuriem pamatojas Vispārējā tiesa, lai secinātu, ka šķēršļi iekļūšanai EEZ tirgū nebija nepārvarami*

103. Lai pierādītu, ka iespējamie šķēršļi iekļūšanai Eiropas tirgū nebija nepārvarami, Vispārējā tiesa ir pamatojusies ne vien uz pašu *gentlemen's agreement* esamību, bet arī uz faktu, ka viens Japānas uzņēmums, kas bija tās dalībnieks, bija akceptējis projektus no klientiem Eiropā.

104. *Toshiba* turpretī apgalvoja, ka savā 2008. gada 28. februāra atbildē uz lūgumu sniegt informāciju un uzklausīšanas laikā uzņēmums *Hitachi* bija atzinis, ka laika posmā no 2001. gada līdz 2003. gadam tas nav pārdevis spēka transformatorus Savienībā vai EEZ. Izvērtējot šo apgalvojumu, Vispārējā tiesa uzskatīja, ka "šajā kontekstā ir jāatgādina, ka vēlāk savā 2009. gada 30. marta vēstulē *Hitachi* mainīja savus apgalvojumus un norādīja, ka tā akceptē Komisijas paziņojumā par iebildumiem ietvertos secinājumus attiecībā uz *gentlemen's agreement* esamību un tvērumu" [58].

54 — LESD 101. panta 1. punkta c) apakspunktā tieši ir paredzēti lēmumi vai darbības, ar kurām "sadala tirgus vai piegādes avotus". Skat. arī Geradin, D., Layne-Farrar, A., un Petit, N., *EU competition law and economics*, Oxford University Press, 2012, Nr. 3-114, 135. lpp., un Whish, R., un Bailey, D., *Competition law*, 7. izdevums., Oxford University Press, 2012, 122. lpp.; Lemaire, Chr., *New frontiers of antitrust 2012*, Brisele: Bruylant, 2013, Nr. 68; Bourgeois, J. H. J., "On the Internal Morality of EU Competition Law", no: *Mundi et Europae civis: liber amicorum Jacques Steenbergen*, Brisele: Larcier, 2014, 347.–374. lpp., it īpaši 351. lpp.; Harrison, D., "The *Allianz Hungária* case. The ECJ's judgment could have ugly consequences", *Competition Law Insight*., 2013, 12. sējums, 10.–12. lpp., it īpaši 10. lpp.

55 — Pārsūdzētā sprieduma 230. punkts.

56 — Pārsūdzētā sprieduma 231. punkts.

57 — Spriedums *Sumitomo Metal Industries* un *Nippon Steel*/Komisija (C-403/04 P un C-405/04 P, EU:C:2007:52, 45. punkts).

58 — Pārsūdzētā sprieduma 233. punkts.

105. *Toshiba* uzskata, ka, šādi rīkojoties, Vispārējā tiesa ir sagrozījusi *Hitachi* vēstules saturu un to ir interpretējusi sagrozītā veidā.

106. Saskaņā ar pastāvīgo judikatūru no LESD 256. panta un Eiropas Savienības Tiesas statūtu 58. panta pirmās daļas izriet, ka apelācija ir iespējama tikai par tiesību jautājumiem, un tādējādi tikai Vispārējā tiesa ir tiesīga konstatēt faktus un veikt šo faktu vērtējumu, izņemot gadījumu, kad tas, ka fakti konstatēti neprecīzi, izriet no tai iesniegtajiem lietas materiāliem. Citiem vārdiem sakot, faktu novērtēšana nav tiesību jautājums, izņemot Vispārējai tiesai iesniegto pierādījumu sagrozīšanas gadījumu, kas kā tāds ir pakļauts pārbaudei Tiesā [59].

107. Apgalvotai faktu sagrozīšanai acīmredzami jāizriet no lietas materiāliem, un nav no jauna jāizvērtē fakti un pierādījumi [60].

108. Tomēr no *Hitachi* vēstules izvērtējuma neizriet, ka Vispārējā tiesa būtu sagrozījusi faktus. Proti, tajā ir tieši norādīts, ka *Hitachi* akceptē paziņojumā par iebildumiem ietvertos secinājumus attiecībā uz *gentlemen's agreement* esamību un tvērumu. Taču no pašas *Toshiba* atbildes uz paziņojumu par iebildumiem izriet, ka jautājumu par *Hitachi* noslēgtajiem trijiem līgumiem Eiropas tirgū Komisija jau bija norādījusi minētajā paziņojumā par iebildumiem [61].

109. Tātad pārsūdzētā sprieduma 232.–234. punktā Vispārējā tiesa varēja, nesagrozot *Hitachi* vēstules faktus, secināt, ka pēc tās 2008. gada 28. februāra atbildes uz Komisijas lūgumu sniegt informāciju un uzklausīšanas tā ir mainījusi savus apgalvojumus un ir norādījusi, ka akceptē paziņojumā par iebildumiem ietvertos Komisijas secinājumus par *gentlemen's agreement* pastāvēšanu un tvērumu.

110. Turklāt jānorāda, ka otrais *Toshiba* apelācijas sūdzības pamatojumam norādītais pamats attiecas vienīgi uz pārsūdzētā sprieduma 233. punktu. Taču iepriekšējā punktā Vispārējā tiesa jau ir atzinusi, ka Komisijas atsauce apstrīdētajā lēmumā uz to, ka *Hitachi* akceptējusi trīs projektus Eiropā, "pierāda, ka šķēršļi iekļūšanai Japānas ražotājam nebija nepārvarami". Tomēr ne šo punktu, ne tos, kuros Vispārējā tiesa ir analizējusi šo jautājumu (un uz kuriem Vispārējā tiesa atsaucas sava sprieduma 233. punkta beigās) [62], *Toshiba* savā apelācijas sūdzībā nekritizē.

111. Šī kritikas neesamība no *Toshiba* puses ir pretrunā iespējamībai, ka notikusi faktu sagrozīšana, jo tai, atgādināšu, acīmredzami ir jāizriet no lietas materiāliem, un no jauna nav jāizvērtē fakti un pierādījumi.

112. Līdz ar to jāsecina, ka *Hitachi* vēstules vērtējums neliecina, ka Vispārējā tiesa būtu acīmredzami sagrozījusi tajā minētos faktus.

59 — Šajā ziņā it īpaši skat. spriedumus *Wunenburger*/Komisija (C-362/05 P, EU:C:2007:322, 66. punkts), *YKK* u.c./Komisija (C-408/12 P, EU:C:2014:2153, 44. punkts), kā arī *Marktgemeinde Straßwalchen* u.c. (C-531/13, EU:C:2015:79, 38. punkts).

60 — Šajā ziņā it īpaši skat. spriedumus *Wunenburger*/Komisija (C-362/05 P, EU:C:2007:322, 67. punkts), *YKK* u.c./Komisija (C-408/12 P, EU:C:2014:2153, 44. punkts), kā arī *Marktgemeinde Straßwalchen* u.c. (C-531/13, EU:C:2015:79, 39. punkts).

61 — Skat. *Toshiba* atbildes uz paziņojumu par iebildumiem 83.–88. punktu, apelācijas sūdzības pielikums Nr. A.03.24a.

62 — Tas ir, pārsūdzētā sprieduma 59.–62. punkts.

C – Par trešo pamatu, kas attiecas uz Toshiba *dalības ilgumu pārkāpumā saistībā ar pretrunīgu pamatojumu un pierādījumu sagrozīšanu, kļūdainu publiskas norobežošanās kritērija piemērošanu un personiskās atbildības principa pārkāpumu*

113. Trešais *Toshiba* izvirzītais pamats attiecas uz tās dalības *gentlemen's agreement* ilgumu. Šis pamats sastāv no trim daļām. Pirmkārt, Vispārējās tiesas spriedums esot pretrunīgi pamatots saistībā ar konstatētajiem faktiem un iepriekš konstatētajiem pierādījumiem, kas esot izraisījis to sagrozīšanu. Otrkārt, Vispārējā tiesa esot kļūdaini piemērojusi publiskas norobežošanās kritēriju. Treškārt, tā esot pārkāpusi personiskās atbildības principu, jo uzskatīja, ka *Toshiba* iebildums par tās nepiedalīšanos Cīrihes sanāksmē ir "neefektīvs". Otrā un trešā daļa faktiski atticas uz vieniem un tiem pašiem Vispārējās tiesas apsvērumiem, un tos es izvērtēšu kopā.

1) Par pretrunīgo pamatojumu un pierādījumu sagrozīšanu

114. Pēc *Toshiba* domām, Vispārējā tiesa ir nonākusi pretrunā, pārsūdzētā sprieduma 208. punktā secinot, ka tā "sevi izslēdza no dalības turpmākajās sanāksmēs", no vienas puses, un nospriežot, ka "pastāvēja šaubas par prasītājas turpmāko dalību *gentlemen's agreement*" (pārsūdzētā sprieduma 209. punkts) un ka tās dalība būs atkarīga no *TM T&D* piedalīšanās (pārsūdzētā sprieduma 211. punkts), no otras puses.

115. Šie *Toshiba* apgalvojumi noteikti izriet no fragmentāras pārsūdzētā sprieduma un tā pamatojumam norādīto dokumentu lasīšanas.

116. Proti, Vispārējā tiesa sava sprieduma 208. punktā ir konstatējusi, ka kopuzņēmuma *TM T&D* izveides dēļ par *Toshiba* dalību nākamajās sanāksmēs vēl bija jāizlemj. No konkrētiem dokumentiem Vispārējā tiesa ir izsecinājusi, ka *Toshiba*, protams, sevi izslēdza no individuālas piedalīšanās, bet citi dalībnieki bija skaidri norādījuši, ka bez tās vairs nebūs pamata *gentlemen's agreement* uzturēšanai spēkā.

117. Vispirms pārsūdzētā sprieduma 210. punktā norādot, ka ne no kādiem dokumentiem nav iespējams izsecināt, ka *Toshiba* būtu norobežojusies no *gentlemen's agreement* Vīnes sanāksmes laikā, pārsūdzētā sprieduma 211. punktā Vispārējā tiesa ļoti loģiski turpina ar secinājumu, ka "no prasītājas norādītajiem dokumentiem arī izriet, ka pēc tās paziņojuma, ka par *TM T&D* piedalīšanos turpmākajās sanāksmēs vēl ir jāizlemj un ka no tā būs atkarīga tās dalība, šajā sanāksmē klātesošie uzņēmumi tomēr apstiprināja *gentlemen's agreement* un paziņošanas noteikumus par ar šo aizliegto vienošanos saistītajiem projektiem".

118. Pretēji tam, ko apgalvo *Toshiba*, ikviens no šiem dokumentiem apstiprina neskaidrību, pirmkārt, par *Toshiba* klātbūtni nākamajā sanāksmē un, otrkārt, par tās turpmāko dalību *gentlemen's agreement* – individuāli vai ar *TM T&D* starpniecību.

119. Vispirms saskaņā ar Vīnes sanāksmes memorandu, ko sagatavojis *Okamoto* k-gs (*Fuji*), *Toshiba* dalība turpmākajās sanāksmēs pēc kopuzņēmuma izveidošanas vēl nebija izlemta. Lai gan iekavās ir norādīts, ka "nav sagaidāms tāds starplēmums kā lēmums turpināt piedalīties kā [*Toshiba*]", šim teikumam uzreiz seko norāde "jā vai nē". Papildus tam, ka šis apstāklis ir sekundārs, uz ko norāda iekavu lietojums, alternatīvo "jā vai nē" pievienošana nešaubīgi norāda, ka šeit ir runa par sākotnējo noskaņojumu, kas vēl nav izlemts galīgi [63].

63 — Dokumenta oriģināls angļu valodā ir formulēts šādi: "Whether or not to participate in AC after the establishment of T5/T4 JV is not yet decided. (There would not be a tepid decision such as to continue to attend as T5. Yes or No.)" (*Fuji* iekšējais memorands par Vīnes sanāksmi, ko sagatavojis *Okamoto* kungs, apelācijas sūdzības pielikums Nr. A.14.)

120. Vēl, pretēji tam, ko rosina *Toshiba*, interpretatīvā piezīme *Fuji* paziņojumā Komisijai iecietības programmas ietvaros neaprobežojas ar atziņu, ka "iespēju, ka pēc *TM T&D* izveides *Toshiba* piedalīsies sanāksmēs (bet *Mitsubishi* tajās nepiedalās), *Toshiba* noraidīja", bet arī norāda, ka, "tā kā *Mitsubishi* vairs nepiedalās šajās sanāksmēs, būtu jāpieņem lēmums par to, vai *TM T&D* būs tiesīga piedalīties šajās sanāksmēs" [64].

121. Visbeidzot, nav pareizi apgalvot, ka Vīnes sanāksmes protokols ir neskaidrs, jo tajā viennozīmīgi ir norādīts, ka par *Toshiba* turpmāko dalību nākamajās sanāksmēs "tiks izlemts relatīvi ātri", un tajā arī ir precizēts, ka nākamajām sanāksmēm būs jēga vienīgi tad, ja šī dalība tiks turpināta. Šo protokola punktu tostarp noslēdz atzinums, ka šis jautājums būs nākamās sanāksmes galvenais jautājums [65]. Līdz tam *gentlemen's agreement* paliek spēkā [66].

122. Līdz ar to jāsecina, ka to lietas materiālu izpēte, uz kuriem ir pamatojusies Vispārējā tiesa, neliecina ne to, ka Vispārējā tiesa būtu acīmredzami sagrozījusi tajos minētos faktus, ne to, ka šo faktu dēļ tā būtu nonākusi pie pretrunām savā argumentācijā.

2) Par publiskas norobežošanās kritērija kļūdainu piemērošanu un personiskās atbildības principa pārkāpumu

123. Pēc *Toshiba* domām, pārsūdzētā sprieduma 218. punktā noraidot tās argumentu saistībā ar faktu, ka pēc *TM T&D* izveides tā nepiedalījās Cīrihes sanāksmē, un atzīstot to par neefektīvu, Vispārējā tiesa esot kļūdaini piemērojusi publiskas norobežošanās kritēriju. Citiem vārdiem sakot, *Toshiba*, norādot uz pārsūdzētā sprieduma 213. un 220. punktu, uzskata, ka Vispārējā tiesa ir pieļāvusi kļūdu tiesību piemērošanā, jo uzskatīja, ka tam, ka *Toshiba* nepiedalījās Cīrihes sanāksmē, nav būtiskas nozīmes, vērtējot publiskas norobežošanās kritēriju, lai gan no dokumentiem tā iepriekš bija izsecinājusi, ka *Toshiba* bija norādījusi, ka pastāvēja šaubas par tās turpmāko dalību aizliegtās vienošanās īstenošanā.

124. Lai gan uzņēmumi, kuriem tiek pārmesta pret konkurenci vērsta rīcība, uz publiskas norobežošanās kritēriju atsaucas regulāri, jāsecina, ka Tiesas judikatūrā šis kritērijs nav sevišķi attīstīts [67] un arī doktrīnā par to ir maza interese. Manuprāt, spriedums *Comap*/Komisija (C-290/11 P, EU:C:2012:271) ir piemērots, lai iezīmētu šā kritērija kontūras.

125. Proti, šajā spriedumā Tiesa nosprieda, ka publiskas norobežošanās un pret konkurenci vērstas darbības turpinātības jēdzieni "izpaužas faktiskās situācijās, kuru esamību katrā atsevišķā gadījumā pēc "atbilstošo pierādījumu un norāžu vispārēja izvērtējuma" konstatē tiesa, kas izskata lietu pēc būtības, pamatojoties uz tai iesniegtā "zināma sakritību un norāžu daudzuma" novērtējumu" [68]. No šīs definīcijas izriet, ka, "ja šie pierādījumi ir tikuši iegūti likumīgi un vispārējie tiesību principi un procesuālie

64 — Dokumenta oriģināls angļu valodā ir formulēts šādi: "In addition, since Mitsubishi was no longer participating in these meetings [..], a decision had to be made whether TM T&D would be allowed to attend the meetings. The possibility of Toshiba attending the meetings after TM T&D had been established (while Mitsubishi does not attend) was denied by Toshiba." (*Fuji* paziņojums Komisijai iecietības programmas ietvaros, apelācijas sūdzības pielikums Nr. A.16.)

65 — Dokumenta oriģināls angļu valodā ir formulēts šādi: "Future participation of T5 (and maybe T4) in AC mtgs will be decided relatively soon. Depending on that decision, future AC mtgs make only sense, if continuation. In next mtg this item will be main topic." (Vīnes sanāksmes protokols, *Siemens*/*Hitachi*, apelācijas sūdzības pielikums Nr. A.15.)

66 — Dokumenta oriģināls angļu valodā ar nosaukumu "3. GA and Inhouse business" ir formulēts šādi: "Confirmation on rules: GA enquiries via Secs" (Vīnes sanāksmes protokols, *Siemens*/*Hitachi*, apelācijas sūdzības pielikums Nr. A.15).

67 — It īpaši skat. spriedumus *Aalborg Portland* u.c./Komisija (C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P un C-219/00 P, EU:C:2004:6), *Dansk Rørindustri* u.c./Komisija (C-189/02 P, C-202/02 P, no C-205/02 P līdz C-208/02 P un C-213/02 P, EU:C:2005:408) *Archer Daniels Midland*/Komisija (C-510/06 P, EU:C:2009:166), *Comap*/Komisija (C-290/11 P, EU:C:2012:271), *Quinn Barlo* u.c./Komisija (C-70/12 P, EU:C:2013:351), kā arī rīkojumu *Adriatica di Navigazione*/Komisija (C-111/04 P, EU:C:2006:105). Idejas par publisku norobežošanos aizsākumus var atrast spriedumā Komisija/*Anic Partecipazioni* (C-49/92 P, EU:C:1999:356), lietā, kurā tika taisīts šis spriedums, Komisijai paužot uzskatu, ka "ikvienai personai, kura apgalvo, ka tā ir *norobežojusies* no norunām par saskaņotām darbībām, ir jāsniedz tieši pierādījumi par savu *norobežošanos*" (95. punkts). Mans izcēlums.

68 — 71. punkts.

noteikumi, kas attiecas uz pierādīšanas pienākumu un pierādījumu sniegšanu, ir tikuši ievēroti, tad tikai Vispārējai tiesai ir jāvērtē, kādu nozīmi piešķirt tai iesniegtajiem pierādījumiem. Tādēļ šis izvērtējums, ja vien šie pierādījumi nav tikuši sagrozīti, nav tiesību jautājums, kas kā tāds jāpārbauda Tiesai" [69].

126. Šī pieeja, kas atbilst iepriekšējai judikatūrai [70], ir tikusi apstiprināta spriedumā *Quinn Barlo* u.c./Komisija (C-70/12 P, EU:C:2013:351, 28.–30. punkts).

127. Parasti uz publisku norobežošanos atsaucas uzņēmums, kas ir piedalījies sanāksmē, bet nav vēlējies piedalīties tās laikā apspriestā nolīguma vai aizliegtās vienošanās īstenošanā. Tiesas judikatūru par šādiem gadījumiem, kas, neskatoties uz nelielu skaitu spriedumu, kuros šis jautājums ir risināts, var tikt novērtēta kā pastāvīga, iespējams rezumēt šādi: "lai tiesībās paredzētajā apmērā pierādītu, ka uzņēmums ir aizliegtas vienošanās dalībnieks, pietiek pierādīt, ka konkrētais uzņēmums ir piedalījies sanāksmēs, kurās tikušas noslēgtas pret konkurenci vērstas vienošanās, aktīvi pret tām neiebilstot. Ja piedalīšanās šādā sanāksmē ir pierādīta, šī uzņēmuma pienākums ir norādīt uz tādām pazīmēm, kas liecina, ka, piedaloties sapulcē, tam nav bijis nodoma par vēršanos pret konkurenci, pierādot, ka tas saviem konkurentiem ir norādījis, ka tas sapulcē piedalās ar atšķirīgu mērķi" [71]. Šajā ziņā Tiesa arī norāda, ka, "lai novērtētu, vai konkrētais uzņēmums ir vēlējies norobežoties no prettiesiskās vienošanās, noteicošais ir tas, kā citi aizliegtās vienošanās dalībnieki sapratuši tā nolūku" [72].

128. Izskatāmajā lietā ar trešā pamata otro un trešo daļu *Toshiba* būtībā norāda, ka, nospriežot, ka var uzskatīt, ka tā ir piedalījusies *gentlemen's agreement* līdz Cīrihes sanāksmei, neņemot vērā to, ka Vīnes sanāksmes laikā 2002. gada septembrī tā bija paziņojusi par savu norobežošanos no šīs vienošanās, un to, ka tā – vismaz individuāli – nepiedalījās Cīrihes sanāksmē 2003. gada maijā, kā arī apstākli, ka kopuzņēmumu *TM T&D* Komisija nav iekļāvusi apstrīdētā lēmuma adresātu sarakstā, Vispārējā tiesa esot pieļāvusi kļūdu tiesību piemērošanā.

129. Protams, aplūkojamajā gadījumā faktiskā situācija ir mazliet atšķirīga no tās, kāda tā bija manis nupat minēto spriedumu pamatā. Proti, izskatāmajā lietā *Toshiba* apgalvo, ka, paziņojot, ka tā, vismaz individuāli, nepiedalīsies nākamajās sanāksmēs sakarā ar kopuzņēmuma izveidi ar *Mitsubishi* (par kuras turpmāko dalību vēl bija jāizlemj), tā ir publiski norobežojusies Vīnes sanāksmes laikā, ko kopumā esot apstiprinājusi tās nepiedalīšanās Cīrihes sanāksmē.

130. Taču pat šajā atsevišķajā gadījumā es uzskatu, ka jautājums par to, vai laika posmā no Vīnes sanāksmes līdz Cīrihes sanāksmei *Toshiba* varēja uzskatīt par *gentlemen's agreement* dalībnieci, ir un paliek fakta vērtējums, kas, izņemot pierādījumu sagrozīšanas gadījumu [73], nav Tiesas kompetencē. Ar *Toshiba* izvirzīto pamatu "patiesībā tiek apšaubīts Vispārējās tiesas veiktais tai iesniegto faktu un pierādījumu novērtējums saistībā ar apelācijas sūdzības iesniedzējas publiskas norobežošanās neesamību" [74].

69 — Turpat.

70 — Šajā ziņā skat. arī spriedumus *Comap*/Komisija (C-290/11 P, EU:C:2012:271, 76.–78. punkts), *Archer Daniels Midland*/Komisija (C-510/06 P, EU:C:2009:166, 132. punkts), kā arī rīkojumu *Adriatica di Navigazione*/Komisija (C-111/04 P, EU:C:2006:105, 50. un 54. punkts).

71 — Spriedums *Archer Daniels Midland*/Komisija (C-510/06 P, EU:C:2009:166, 119. punkts), kurā ir atsauce uz spriedumu *Aalborg Portland* u.c./Komisija (C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P un C-219/00 P, EU:C:2004:6, 81. punkts).

72 — Spriedums *Archer Daniels Midland*/Komisija (C-510/06 P, EU:C:2009:166, 120. punkts).

73 — "Tā kā pārkāpuma ilguma noteikšana ir fakta jautājums, tā, izņemot Vispārējai tiesai iesniegto pierādījumu sagrozīšanu, nav pakļauta pārbaudei Tiesā apelācijas ietvaros. Tas tostarp attiecas arī uz "publiskas norobežošanās un pret konkurenci vērstas darbības turpinātības jēdzienu" piemērošanu [..]" (Bernardeau, L., Christienne, J.-Ph., *Les amendes en droit de la concurrence – Pratique décisionnelle et contrôle juridictionnel du droit de l'Union*. Larcier, coll. Europe(s), 2013, Nr. II.1314).

74 — Spriedums *Quinn Barlo* u.c./Komisija (C-70/12 P, EU:C:2013:351, 28. punkts).

131. Proti, atšķirībā no lietas *Total marketing services*/Komisija (C-643/13 P, pašlaik tiek izskatīta Tiesā), izskatāmajā lietā nepastāv situācija, kad nav ne mazāko pierādījumu tam, ka konkrētais uzņēmums ir turpinājis dalību aizliegtās vienošanās īstenošanā pēc noteikta datuma. Gluži pretēji, izmantojot ģenerāladvokāta N. Vāla dalījumu viņa secinājumos šajā pašā lietā[75], šajā lietā tomēr ir situācija, kad tiešas norobežošanās neesamība ļauj uzturēt uz netiešām norādēm balstītu prezumpciju, ka uzņēmums, kas ir piedalījies sanāksmēs ar pret konkurenci vērstu mērķi, ir uzlūkojams kā tādas aizliegtās vienošanās dalībnieks, uz ko attiecas LESD 101. panta 1. punktā paredzētais aizliegums.

132. Proti, lai gan, kā *Toshiba* to galvenokārt norāda apelācijas sūdzības 25. punktā, tā savai aizstāvībai Vispārējā tiesā jau ir norādījusi, ka nav pierādījumu par to, ka tā būtu turpinājusi savu dalību pēc Vīnes sanāksmes, un ka citi *gentlemen's agreement* dalībnieki no dažādiem avotiem bija skaidri sapratuši, ka tā ir publiski norobežojusies no šā nolīguma, tas nemaina to, ka, piedaloties dažādās sanāksmēs, tostarp Vīnes sanāksmē, saskaņā ar iepriekš atgādināto pastāvīgo judikatūru tieši tai bija pienākums iesniegt pierādījumus par to, ka tā ir publiski norobežojusies no *gentlemen's agreement*[76] un ka tādējādi tās nodomu ir uztvēruši arī citi aizliegtās vienošanās dalībnieki[77].

133. Šajā sakarā Vispārējā tiesa ir izvērtējusi *Toshiba* tai šajā nolūkā iesniegtos pierādījumus, konkrētāk, Vīnes sanāksmes protokolu, *Fuji* iekšējo paziņojumu un *Fuji* skaidrojošo paziņojumu par šo sanāksmi, kas pievienoti tās pieteikumam par iecietības programmas piemērošanu[78].

134. *Toshiba* nav apstrīdējusi Vispārējās tiesas vērtējumu šajā ziņā[79], izņemot vienīgi pārsūdzētā sprieduma 209. un 211. punktu trešā pamata pirmās daļas ietvaros. Saistībā ar šo tēmu es esmu nonācis pie secinājuma, ka to pierādījumu pārbaudē, uz kuriem pamatojusies Vispārējā tiesa, netika konstatēta ne tajos minēto faktu acīmredzama sagrozīšana, nedz arī tas, ka tas būtu novedis pie pretrunām tās pamatojumā.

135. Gluži pretēji, šie dokumenti pierāda, ka pastāvēja šaubas par *Toshiba* turpmāko dalību nākamajās sanāksmēs un, gaidot šo lēmumu, tika apstiprināts *gentlemen's agreement*.

136. Līdz ar to, tā kā ar trešā pamata otro daļu tiek mēģināts apšaubīt Vispārējās tiesas veikto faktu un pierādījumu novērtējumu un tā kā nav notikusi šo pierādījumu sagrozīšana, tas ir nepieņemams.

137. Attiecībā uz trešā pamata trešo daļu es uzskatu, ka, atzīstot par neefektīviem *Toshiba* iebildumus par to, kā Komisija interpretējusi *R* k-ga lomu Cīrihes sanāksmē un Cīrihes sanāksmes pret konkurenci vērsta rakstura neesamību, Vispārējā tiesa nav pieļāvusi kļūdu tiesību piemērošanā.

138. Tā pamatoti ir uzskatījusi, ka šie iebildumi, pat ja pieņem, ka tie ir pamatoti, nevarētu ietekmēt Komisijas secināto, ka *Toshiba* ir piedalījusies *gentlemen's agreement* līdz 2003. gada 15. maijam. Proti, lai gan pārsūdzētā sprieduma 220. punktā Vispārējā tiesa ir secinājusi, ka "pat tad, ja prasītāja nepiedalījās Cīrihes sanāksmē un ja šai sanāksmei nebija pret konkurenci vērsts mērķis, jāsecina, ka, tā kā prasītāja nebija publiski norobežojusies, tā ir piedalījusies *gentlemen's agreement* līdz šai sanāksmei", tā šādi ir rīkojusies, pamatojoties uz sprieduma 205.–214. punktā norādīto. Taču 220. punkts nav apelācijas sūdzības priekšmets, turklāt, kā tika noskaidrots iepriekš, 205.–214. punktā nav tikusi konstatēta nekāda Vispārējās tiesas analizēto faktu vai pierādījumu sagrozīšana.

75 — C-634/13, EU:C:2015:208, 56. punkts.

76 — Šajā ziņā skat. spriedumu *Comap*/Komisija (C-290/11 P, EU:C:2012:271, 76. punkts).

77 — Šajā ziņā skat. spriedumu *Archer Daniels Midland*/Komisija (C-510/06 P, EU:C:2009:166, 120. punkts).

78 — Skat. pārsūdzētā sprieduma 207. punktu.

79 — Tas ir, pārsūdzētā sprieduma 208.–214. punkts.

139. Visbeidzot, pārsūdzētā sprieduma 221. punktā Vispārējā tiesa pamatoti ir uzskatījusi arī, ka *Toshiba* nevar pamatoti atsaukties uz tās dalības izbeigšanu *gentlemen's agreement* līdz ar kopuzņēmuma *TM T&D* izveides brīdi 2002. gada 1. oktobrī. Šajā datumā tā nebija publiski norobežojusies no strīdīgās aizliegtās vienošanās Tiesas judikatūras izpratnē, un šajā sakarā noteicošais ir tas, kā citi aizliegtās vienošanās dalībnieki uztvēruši konkrētā uzņēmuma nodomu [80]. Proti, Vīnes sanāksmes beigās, vēl pirms 2002. gada 1. oktobra par *Toshiba* un/vai *TM T&D* klātbūtni citi dalībnieki vēl nebija pārliecināti. Tieši otrādi, šie dalībnieki bija, pirmkārt, apstiprinājuši *gentlemen's agreement* un no tās izrietošos noteikumus par projektu paziņošanu un, otrkārt, uzskatījuši, ka tomēr nebūs nekāda pamata uzturēt *gentlemen's agreement* bez *Toshiba* dalības tajā.

140. Līdz ar to trešais pamats ir daļēji nepieņemams un daļēji nepamatots.

D – *Par ceturto pamatu, kas attiecas uz kļūdām tiesību piemērošanā, nosakot naudas soda apmēru*

141. Ar savu ceturto pamatu *Toshiba* pārmet Vispārējai tiesai kļūdainu 2006. gada pamatnostādņu 18. punkta piemērošanu, ciktāl Vispārējā tiesa ir atzinusi par derīgu Komisijas veikto aizliegtās vienošanās dalībnieku pasaules tirgus daļas izmantošanu, aprēķinot pārdevumu EEZ fiktīvās vērtības.

142. Saskaņā ar minēto 2006. gada pamatnostādņu punktu, ja pārkāpuma ģeogrāfiskais tvērums pārsniedz EEZ teritoriju, Komisija, lai atspoguļotu gan attiecīgo pārdevumu kopējo mērogu EEZ teritorijā, gan katra atsevišķā uzņēmuma īpatsvaru pārkāpuma izdarīšanā, var novērtēt kopējo pārkāpumā iesaistīto preču vai pakalpojumu pārdevumu vērtību attiecīgajā ģeogrāfiskajā teritorijā (plašākā nekā EEZ), noteikt katra pārkāpumā iesaistītā uzņēmuma pārdevumu daļu šajā tirgū un piemērot šo daļu attiecīgo uzņēmumu pārdevumu kopapjomam EEZ.

143. Cik man zināms, izņemot spriedumu *ICF*/Komisija (C-467/13 P, EU:C:2014:2274) [81], šo pamatnostādņu normu Tiesa līdz šim vēl nav interpretējusi.

144. Tomēr, tā kā 2006. gada pamatnostādņu 18. punkts ir izņēmums no šo pamatnostādņu 13. punktā paredzētā principa, norādes attiecībā uz šo punktu un tā konteksts var palīdzēt noteikt 18. punkta piemērošanas jomu.

145. Šajā sakarā ir lietderīgi atgādināt, ka 2006. gada pamatnostādnes tika pieņemtas ar mērķi nodrošināt to Komisijas lēmumu pārskatāmību un objektivitāti, ko tā pieņem, pamatojoties uz Padomes 2002. gada 16. decembra Regulas Nr. 1/2003 par to konkurences noteikumu īstenošanu, kas noteikti [EKL] 81. un 82. pantā, 23. panta 2. punkta a) apakšpunktu [82].

146. Šis pants tostarp ir paredzēts, lai nodrošinātu pietiekamu naudas soda preventīvu iedarbību, kas attaisno konkrētā uzņēmuma ekonomiskā spēka vērā ņemšanu [83].

147. No tā Tiesa ir izsecinājusi, ka 2006. gada pamatnostādņu 13. punkta "mērķis ir uzņēmumam uzliktā naudas soda apmēra aprēķinā kā sākumpunktu izmantot apmēru, kas atspoguļo pārkāpuma ekonomisko ietekmi un šī uzņēmuma nozīmi pārkāpumā" [84].

80 — Šajā ziņā skat. spriedumu *Archer Daniels Midland*/Komisija (C-510/06 P, EU:C:2009:166, 120. punkts).

81 — Šajā spriedumā risinātais jautājums tomēr ir atšķirīgs no aplūkojamā jautājuma, jo tas attiecas uz 2006. gada pamatnostādņu 18. punktā minēto jēdzienu "kopējā pārkāpumā iesaistīto preču vai pakalpojumu pārdevumu vērtība", nevis uz jēdzienu "attiecīgā ģeogrāfiskā teritorija (plašāka nekā EEZ)", kas ir aktuāls izskatāmajā lietā.

82 — OV 2003, L 1, 1. lpp. Skat. 2006. gada pamatnostādņu 3. punktu.

83 — Šajā ziņā skat. spriedumu *Dole Food* un *Dole Fresh Fruit Europe*/Komisija (C-286/13 P, EU:C:2015:184, 142. punkts).

84 — Turpat (148. punkts).

148. Tādējādi Tiesa secina, ka 2006. gada pamatnostādņu 13. punktā lietotā jēdziena "pārdošanas apjoms [pārdevumu vērtība]" izpratne kā "tāda, kurš attiecas vienīgi uz apgrozījumu, kas panākts tikai ar pārdošanu, par kuru ir konstatēts, ka to ir reāli ietekmējusi [konkrētā] aizliegtā vienošanās" [85], neatbilstu šā punkta mērķim.

149. Tā kā 2006. gada pamatnostādņu 18. punkts ir izņēmums no šo pamatnostādņu 13. punktā paredzētās ģeogrāfiskās teritorijas norobežošanas, lai to varētu attiecināt ārpus EEZ, šim pamatnostādņu punktam ir tāds pats mērķis: vispiemērotākajā veidā atspoguļot uzņēmuma lomu pārkāpumā.

150. Šo mērķi savukārt attaisno Regulas Nr. 1/2003 23. panta 2. punkta a) apakšpunkts, ar kuru naudas sodam ir paredzēts nodrošināt pietiekamu preventīvu iedarbību, ņemot vērā konkrētā uzņēmuma ekonomisko spēku.

151. Šādos apstākļos 2006. gada pamatnostādņu 18. punkta gramatiskajā interpretācijā, saskaņā ar kuru "attiecīgā ģeogrāfiskā teritorija (plašāka nekā EEZ)" attiecas vienīgi uz aizliegto vienošanos aptvertajām teritorijām, neizbēgami netiktu ņemts vērā konkrētā uzņēmuma patiesais ekonomiskais spēks, un tādējādi tā varētu nonākt pretrunā minētajam prevencijas mērķim.

152. Aplūkojamais gadījums tam ir lieliska ilustrācija. Proti, ja tiktu ņemti vērā vienīgi pārdevumi EEZ un Japānā, vismaz viens no aizliegtās vienošanās Japānas dalībniekiem būtu vispār izvairījies no naudas soda pārdevumu Eiropas tirgū neesamības dēļ.

153. Vispārīgāk, nolīguma par tirgu sadali gadījumā *Toshiba* aizstāvētās 2006. gada pamatnostādņu 18. punkta interpretācijas rezultātā šā nolīguma pildīšana tiktu atalgota. Proti, pildot minēto nolīgumu, uzņēmums neveic nekādu tirdzniecību partnera teritorijā, un tātad tas *de facto* un *de jure* izvairītos no naudas soda.

154. Tātad Vispārējā tiesa pamatoti un nepieļaujot kļūdu tiesību piemērošanā pārsūdzētā sprieduma 281. punktā ir nospriedusi, ka, "tā kā prasītāja ir piedalījusies nolīgumā par tirgu sadali, ar ko paredzēts ierobežot Japānas ražotāju piekļuvi EEZ tirgum, Komisija pamatoti ir secinājusi, ka nebūtu atbilstoši piemērot metodoloģiju, kas ir balstīta uz faktiskajiem pārdevumiem EEZ", un šā sprieduma 282. punktā pati secinājusi, ka, "ņemot vērā konkrētā pārkāpuma raksturu, atbilstoša ir metodoloģija, kas ņem vērā pasaules tirgus daļas, lai atspoguļotu pārkāpuma nozīmi".

155. Turklāt, lai gan pamatnostādnes Tiesa vispārīgi ir novērtējusi kā uzvedības normu, no kuras Komisijai nevajadzētu novirzīties, pretējā gadījumā riskējot tikt sodītai par tādu vispārējo tiesību principu pārkāpumiem kā vienlīdzīgas attieksmes princips un tiesiskās paļāvības aizsardzības princips [86], Tiesa tomēr arī ir precizējusi, ka attiecībā uz Komisiju šīs pamatnostādnes ir un paliek *indikatīva* praksē piemērojama uzvedības norma, no kuras tā var atkāpties īpašā gadījumā, sniedzot tam pamatojumu, kas atbilst vienlīdzīgas attieksmes principam [87].

156. Turklāt šāda iespēja ir tieši paredzēta 2006. gada pamatnostādņu 37. punktā, saskaņā ar kuru "konkrētie lietas apstākļi vai vajadzība panākt preventīvu iedarbību var attaisnot Komisijas novirzīšanos no šīs vispārējās metodikas", kas norādīta pamatnostādnēs naudas sodu aprēķināšanai.

85 — Skat. spriedumu *Guardian Industries* un *Guardian Europe*/Komisija (C-580/12 P, EU:C:2014:2363, 57. punkts).

86 — Šajā ziņā skat. spriedumu *Archer Daniels Midland*/Komisija (C-510/06 P, EU:C:2009:166, 60. punkts).

87 — Šajā ziņā skat. spriedumu *Quinn Barlo* u.c./Komisija (C-70/12 P, EU:C:2013:351, 53. punkts).

157. Taču jāsecina, ka izskatāmajā lietā Komisija savā lēmumā ir izskaidrojusi, kādēļ ir jāizmanto pasaules pārdevumu vērtība, nevis pārdevumu pārkāpuma skartajās teritorijās vērtība. Pirmkārt, tas "ir tādēļ, ka uzņēmumu pārdevumi EEZ un Japānā adekvāti neatspoguļo katra uzņēmuma nozīmi pārkāpumā" [88], un, otrkārt, "ja tiktu ņemti vērā spēka transformatoru pārdevumi tikai EEZ un Japānā, *Fuji* uzliekamā naudas soda apmērs būtu nulle" [89].

158. Turklāt Komisija ir gādājusi, lai tās lēmums būtu pamatots ar 2006. gada pamatnostādņu 37. punktu, precizējot, ka "jebkuras citas naudas soda pamatsummas aprēķināšanas metodes [nevis tās, kas izmantota konkrētajā gadījumā,] izmantošanai būtu patvaļīgs un nesabalansēts rezultāts *bez preventīvas iedarbības*" [90].

159. Līdz ar to arī ceturtais pamats nav pamatots.

VI – **Par tiesāšanās izdevumiem**

160. Atbilstoši Tiesas Reglamenta 138. panta 1. punktam, kas piemērojams apelācijas tiesvedībā, pamatojoties uz šā reglamenta 184. panta 1. punktu, lietas dalībniekam, kuram spriedums ir nelabvēlīgs, piespriež atlīdzināt tiesāšanās izdevumus, ja to ir prasījis lietas dalībnieks, kuram spriedums ir labvēlīgs. Tā kā Komisija ir prasījusi piespriest *Toshiba* atlīdzināt tiesāšanās izdevumus un tā kā pēdējai spriedums ir nelabvēlīgs, tai ir jāpiespriež atlīdzināt tiesāšanās izdevumus.

VII – **Secinājumi**

161. Ņemot vērā iepriekš minētos apsvērumus, es ierosinu Tiesai lemt šādi:

— apelācijas sūdzību noraidīt un

— piespriest *Toshiba Corporation* atlīdzināt tiesāšanās izdevumus.

88 — Apstrīdētā lēmuma 229. punkts.

89 — Apstrīdētā lēmuma 235. punkts.

90 — Turpat (236. punkts). Mans izcēlums.